

JUODŪJŲ EGLIŲ ŠALIS

Romanas

[...]

Ir vėl slinko dienos. Tokios pačios ir visiškai skirtingos. Mokykla vėl pradėjo atgauti pusiausvyrą. Nilės vietą užėmė tyli, bėspalvių akių, užguitos šypsėnos, dar labai jauna mergaitė. Pertraukų metu ji beveik nepakeldavo galvos nuo vadovėlių, senų ir naujų, o per pamokas nuolat verksmingu *crescendo* kartodavo:

– Berniukai, berniukai, prašau jus!

Augustino Vizgirdos pamokas pasidalijo kiti. Tau atiteko geografija, kuriai veik visiškai nereikėjo ruoštis. Prisimindami Nile, mokytojai visada pažvelgdavo į tave, o ėmę kalbėti apie Vizgirdą, taip pat stabtelėdavo akimis ties tavim.

Atėjus nakčiai, kaip ir anksčiau, užsidarydavai iš vidaus langines, užsidegdavai lempą, įsipildavai į ją rudo žibalo ir sėsdavai prie stalo. Skaitydavai baisiai daug ir baisiai netvarkingai, tik retkarčiais sunerimdamas, jog prieš miegą teks pereiti užgriozdintą senais baldais ir visokiom senienom didžiulę salę, daugybę nykių kambarių ir šaltą koridorių, kol atsidursi lauke ir galėsi apsidairyti.

Laiką tau dažniausiai pranešdavo nematomas ir paslaptingas laikrodis, kuris kabojo už daugelio sienų, tarp žemės ir dangaus, ir mušdavo labai garsiai, skambiai ir retai, tarsi norėdamas prikelti viso pasaulio numirėlius ir sukviesti juos į paskutinį teismą.

Tačiau nebegalėdavai taip įsigilinti į kokią knygą ar filosofinį traktatą ir užmiršti viską kaip anksčiau. Vis dažniau nutverdavai save atitrukusį nuo knygos puslapių ir bežiūrintį priešais save. Tau tada atrodydavo, kad štai tuoj kažkas pasibels į langą, tu nueisi, atidarysi langinę... Nile! Ji nusijuoks, skaidriai ir jaunai, ir pasakys:

– O tu, Zelmi, jau suspėjai mane ir palaidoti. Aš gi buvau tik išvykusi. Tiesa, netikėtai ir paslaptinai, bet suprask, kad kiekvienai merginai tinka paslaptinumas.

Ir t. t., ir t. t. Tu net liaudavaisi dirbęs, iš anksto džiaugdavaisi susitikimu, atsistodavai ir nekantriai vaikščiodavai po kambarį, kad kiekvieną akimirką galėtum prišokti prie lango ir plačiai jį atidaryti.

Neatėjo.

Sukdavosi tavo mintys apie tai, kas jau buvo ir kas dar gali ir turi būti. Tačiau gyvenime ir sapne vis sustodavo ties Nile. Bet sustodavo taip, tarsi tu, ką tik atvykęs, kalbi su direktorium, o ji įbėga į mokytojų kambarį, uždususi, sveikai įraudusi, ir ištiesia raudoną audeklą, ant kurio didelėmis baltomis raidėmis parašyta: SVEIKI ATVYKĖ! Iš akių paberia pluoštus karštų kibirkščių, o pati tirpsta tirpsta ir ištirpsta. Ir niekad neprieina arti, taip arti, kad pajustum jos alsavimą, šilumą, plaukų kvapą. Nei mintyse, nei sapne. Vis tokia tolima, beveik nereali, be galo trapi. Tiktai kartą Nilės akyse išskaitėi nebylų priekaištą: „Nemokėjai tu manęs išsaugoti“.

O vieną sykį ją matei vidury bekrasčio sniegu apkloto lauko. Ji ten stovėjo basa, plona gėlėta suknele, vienplaukė, o pažeme plakėsi, skriejo ledinio vėjo ir sniego vilnys, ir jos kojos buvo kruvinai mėlynos, ir veide spindėjo neviltis ir siaubas. Tu tada nemiegojai ir Nilę labai aiškiai matei, bet negalėjai pajudėti tarsi suparaližuotas. Nejstengei nei rėkti, nei šaukti, galėjai tik žiūrėti.

Iškildavo prieš akis ir Vizgirda. Išgirdavai jo žingsnius. Lėtus ir tvirtus, lemtingus ir matomus, tarsi žengtų per širdį, išsinešdami kažkieno gyvenimą. Neišsakytą ir nesutramdytą. O ausyse žingsniai tolsta, vis tolsta, kol prieš akis atsiveria neperregima tamsa, kur gedulingai gaudžia juodos eglės.

Šitaip sėdintį prie knygu, susimąščiusį ir tolimą nuo realybės, vieną vakarą tave užtiko Ūdras.

– Vis džiūsti prie tų savo filosofijų?

Tu išplėtei akis. Kaip jis čia pateko? Jokio garso, jokio traškesio nei girgždesio. Netgi durys tartum necyptelėjo. Nejaugi jas palikau neužrakintas?

– Kaip jūs čia patekot?

– Na ir juokdarys. Tai aš turėčiau klausti, kaip jūs čia patekot.

Vaiduoklis! Ką jis nori tuo pasakyti? O gal kuo įtaria?

– Aš čia gyvenu, čia mokytojauju. Ir jūsų vaikus mokau.

– Žinau, gerai žinau, kad mokai mano įpėdinius, ir ačiū už tai. Žinau ir dar kai ką daugiau. Bet aš ne tardytojas, ir man viso to nereikia.

– Tai ko jums reikia?

– No, no, ne taip kariškai, ne taip kariškai, bičiuli, anot Augustino. Atvedė mane čia krikščioniški jausmai, o jis mat iltis rodo. Gal aš aklas, kad nematyčiau, koks pasidarei žmogus! Buvai ir lipšnus, ir šnekus, o dabar – vienuolis. Suprantu, gaila mergiotės. Dar labiau, kad ir į akį buvo įkritusi. Bet gana gedėti, gana liūdėti. Nė vienas dar gyvas į žemę nelindo, o miręs iš jos neišsikrapštė.

Miręs? Apie ką jis? Apie Nilę?

– Kodėl jūs sakot „miręs“? Jūs žinot, kad ji?..

– Iš kur? Žinau tik tiek, kad tokio starto finišas dažniausiai – tik vienas.

– Kokio starto?

– Na, gal aš ir ne taip pasakiau, atleisk, mokytojau. Svarbu dabar ne tai. Svarbu, kad negaliu žiūrėti, kaip jaunas žmogus išskydo. Tik džiūsta prie tų savo... biblijų. Užeitum pas mane, akytę išluptume... Ne? Neintelligentiška? Kaimietiška? Galim ir preferansuką ar vintą. Greičiau užsimirštum. Su ponu Strenžickiu kirtom kiauras dienas ir naktis. Tai buvo diegelis! Kaip reta. Kažin kur jis dabar, vargšas? Ir tokie žmonės, tokios galvos viso šito neišsisaugojo! Nespjaunu ir į šachelį matelį. Man viskas išeina. Pabūsime, pasėdėsime, stiklą kokį išsiurbsime, gerklę praskalausime. Ir galva atsipalaiduos. Alučio išsunkiau šventėm. Velykos gi jau nebe už kalnų. Nors gal kada ir teks nuo to atprasti, bet dabar... dar tarp savų. Pagal tradiciją, taip sakant. Ponia Udrienė kokią bekonelio koją surastų. Juk ir su provizijom turbūt studentų tėveliai ne taip jau labai lepina?

Žino, šėtonas, kuo gundyti. Juk iš tikrųjų aš seniai jau ką nors gardesnio beturėjau burnoje. Dažniausiai vis sausas davinyš. Pusryčiai beveik niekuo nesiskirdavo nuo pietų ir vakarienės. Kmyną arba ramunėlių arbata, retkarčiais nebalta gilių kava ir visada ta pati užkanda – duona, mėsa, kai kada kruopelė sviesto, koks kiaušinis ar svogūnas, žiūrint ką atneša savo mokytojui mokiniai arba jų tėvai. Sriuba – retenybė. Ir cukrus – retas svečias. O už keturiasdešimt septynis červoncus algos iš spekuliantų kažko nepirksi. Nebent kelis pakelius papirosų arba dar mažiau amerikoniškų cigarečių. Be to, ir vienintelės miestelio krautuvės lentynose vėjas švilpauja.

– Tai kaip, mokytojau? Ateity, jei patiksim vienas kitam, sutarsim, galės ponia Udrienė ir kokią lėkštę kitą viralo pasukti. Su sausu daviniu toli nenuėisi. Įsitaisysi kokį gumbą, anot senų žmonių, ir raitykis kaip sliėkas skruzdėlyne. Susiderins charakteriai – atsiras vieta ir prie bendro stalo. Žmogus žmogų turi matyti. Na, mokslininke?

Kas per žmogus tas Ūdras? Atletiškas sudėjimas, gražus valingas veidas, mažos aštrios akys, juodas ūsų šepetėlis panosėje. Raudonos tarsi padažytos lūpos, balti smulkūs dantys... Kas jis toks? Kodėl Ūdras visiems toks įtartinas ir paslaptinas? „Man atrodo, kad jis pasirodo visuomet tada, kai mažiausiai to tikiesi“. Kaip ir dabar. Rudi kailinukai, diagonalo kelnės, auliniai batai, nauji ir blizgantys. Jis šiandien kažkur buvo. Apskirty ar valsčiuje? Vaikšto kartais lyg apsnūdęs, bet viską mato, viską girdi, viską žino, kas, kaip ir kur. Ko man dabar taip laužytis, lyg niekad nebūčiau buvęs? Juk iš pradžių gyvenau pas jį kone visą savaitę, ir nesuėdė. O įtarimai – tik įtarimai.

– Na kaip?

– Ačiū.

Ir tu nuėjai.

Vos peržengusį Ūdrų buto slenkstį, tave apakino ryški šviesa, lyg būtų kas pasiautęs smėlio žiupsnį į veidą. Kai akys kiek apsirato, pirmiausia pamatei primusinę lempą ir sandariai iš vidaus uždarytas langines. Ir tučtuojau prisiminei savo spingsulę, kuri apšviečia tik nedidelį ratilą ant stalo, palikdama visą ilgą ir siaurą kambarį skendėti tamsoje. O, kad man kas tokią lempą!..

– Žlibina?

– ?

– Akina, sakau?

– Taip.

– Bet patinka? – pastebėjęs susižavėjimą, paklausė šeimininkas.

– Gera lempa.

– Žinoma, tik ne kurmio akims. Parsigabenau iš Rygos. Už natūrą ir dabar dar šį tą gali sugriebti. Vokiškas daiktelis. *Erzeugt in Deutschland*¹. – Tai pasakęs jis priėjo prie lempos, kaire ranka suėmė už dugno, o dešine keletą kartų papumpavo; cilindre kabantis maišelis pasidarė baltas kaip didelis pieno lašas; kambarys nušvito kaip saulėtą dieną.– *Made in Germany*².

Prie stalo sėdėję du berniukai, kurių vienas tau buvo gerai pažįstamas, o kitas tik ne kartą matytas, skubiai susiglobė savo daiktus ir spruko į virtuvę. Matyt, vaikai čia nesimaišo tėvui ir jo svečiams po kojomis. O gal tik išsigando mokytojo? Neatrodo. Čia viešpatauja despotiškas patriarchatas.

– Ėė, ponია Ūdriene, svečių parsitempiau! – garsiai ir linksmai šūktelėjo Ūdras, nusimesdamas rudus kailinukus. – Paruošk ką nors mūsų gūžiui. Tik vikriau.

– Kad aš ką tik vakarieniavau, – bandei prieštarauti tu.

– Be debatų, be debatų, draugas Druskeni.

Judu susėdot prie didelio stalo vienas priešais kitą. Ūdras paėmė nuo radijo aparato dar neatplėštą kaladę kortų.

– Akį? Preferansą? Vintą? A?

– Nespecialistas. Nesuspėjau išmolti.

– Gal žydelių arkliuką? Algirdai, paduok mums šachmatus.

Tučtuojau į kambarį įbėgo Ūdriukas vyresnysis, vikriai striktelėjo ant taburetės, pagrabinėjo ir nuėmė nuo spintos poliruotą dėžę. Padėjęs ją tėvo panosėje, kariškai pasitempė ir vėl dingo.

Išdresiruotas! Kad mokykloje jis taip elgtųsi! Visi mokytojai juo skundžiasi. Ir kartu privengia.

Kol Ūdras apgalvodavo eilinį ėjimą, tu vis žiūrėdavai į paveikslą, kabantį ant sienos. Anksčiau jo nepastebėjai. Ten buvo pavaizduota besileidžianti saulė ir didžiuliam jos diske trys juodos eglės, kurios atrodė it fantastiški pasakų miesto bokštai. Visas horizontas rausvas ir liūdnai sustingęs. O atokiau, šone, suzmekusi trobelė su trim apšviestais langeliais, kurie buvo panašūs į didelius kraujo lašus. Budri ir gedulinga purpurinė rimitis dvelkė iš paveikslo.

– Jau.

Tu krūptelėjai ir pažvelgei į stalą. Pirmiausia pamatei raudoną, tarsi kraujo pripiltą grafiną, o paskui šaltieną, duoną, keletą lėkščių, taures, peilius, šakutes. Iš kur tai? Ūdrienė?.. Kada ji suspėjo? Viskas šiame kambaryje daroma tyliai, vikriai ir paslaptinai. Ir Argus čia atsirado tyliai ir paslaptinai. Jis pajudino ausis, iš tolo pauostė, prislinko arčiau, vikstelėjo uodegos stimburiu ir nusuko į šalį savo įžūlias ir protingas akis: „Tas žmogus šeimininko svečias“.

Ūdras patapšnojo šuniui viršugalvį ir paragino:

¹ Pagaminta Vokietijoje (vok.).

² Pagaminta Vokietijoje (angl.).

– Tau, mokytojau.

Tu pastūmei rikį ir vėl žvilgtelėjai į paveikslą.

– Aš jį pavadinau Juodųjų Eglių Šalimi, – pasakė Ūdras, atsilošdamas kėdėje ir gudriai, santūriai šypsodamasis; paskui jis pripylė stikliukus raudono skysčio. – *Prosit!*¹

Judu sudaužėt ir išgėrėt. Tu užsikosėjai.

– Priprasi. Žmogus, kaip ir šuo, ir kariamas pripranta. Dėk ką nors ant danties. Gal tų kopūstų su dešrigaliais? Kol dar karšti.

Tu ir vėl nustebai: iš kur tai? Regis, nebuvo. Buvo duona, šaltiena... o dešrų nebuvo. Kaipgi aš nepastebėjau, kada šitie patiekalai atsirado ant stalo?

Dešra su riebiais karštais kopūstais tirpte tirpo burnoje. Jau seniai neteko tau taip gardžiai valgyti.

– Važiuok!

Pilna burna, daug negalvodamas ir nesvarstydamas, tu šoktelėjai žirgu.

– Ką čia dabar sumėtei? Pasispardyti pirmose linijose? Ne, bičiuli, neišdegs! – tarė jis, vėl pripildamas taureles. – Gal dar po vieną ant rizikos? Kas nerizikuoja, tas negyvena. Už riziką!

Tu šį kartą tik sriūbtelėjai ir per du langelius pavarei pėstininką.

– O šitą? – pakėlė Ūdras rikį. – Atiduodi už „ačiū“?

– Aa... Tiek to. Bus daugiau erdvės.

– Susigundei erdve ar... ar spendi spąstus? Ką? *Achtung*², Ūdrai! Tai taip ir atiduodi? Negaila?

– Nelabai, – trumpai atsakei ir vėl nejučiomis nukreipei akis į paveikslą, tarsi būtum jame pastebėjęs ką įtartino.

Ūdras pagaliau paėmė rikį, padėjo jį ant stalo ir tarė:

– Jis turi savo istoriją.

– **Paveikslas?**

– Nagi. Jis kabojo ponų svetainėj. Ten mes dažniausiai ir kirsdavom preferansą, vintą, stumdydavom figūras... Ir, suprantama, išmesdavom po burnelę. Kaip dabar mes su tavim. Kartą nuo Strenžickio nusigręžė Fortūna, kuri, kaip visiems žinoma, yra akla. Reikia pačiam žmogui už ją žiūrėti. Prasitąsė vyras visai. Ir apkaltino mane šmugeliavimu, išvadino chamu ir... šovė. Jo būta karštakošio ir pikto. Taigi, velnias, ir nebesuvaldė nervų. Gerai, kad nepataikė. Kulka prazvimbė pro pat ausį. Kitą rytą atbogino tą paveikslą, nelaimingąjį valteriuką ir butelį konjako. Viską padėjo ant stalo ir atsiprašė. Konjaką išmaukėm, o paveikslą pakabinau.

– O valterį?... – nė pats nepajutai, kaip paklausei.

– Nuo to laiko daug vandens nutekėjo.

– Tai kulka pataikė į tą paveikslą?

– Į vidurinės eglės viršūnę.

Tu atsistojai ir paėjėjai arčiau, kiek pasvirai į priekį. Iš tikrųjų vidurinės eglės viršūnėje matėsi juoda kapeikos dydžio skylutė.

– Matai, kaip kartais būna, – pasakė Ūdras ir vėl pripylė taureles. – Aš tyčia jos neužklįjuoju. Tegul lieka prisiminimui. Už šviesią ateitį!

– Už „Juodųjų Eglių Šalį“, – pasakei tu, susidauždamas stikliukais.

– Prie širdies?

– Man tas paveikslas patinka.

Išgėręs savo taurelę iki dugno, tu atsilošei kėdėje ir laukei, kol paeis Ūdras. Ūdras ilgai galvojo. Tvyrojo tylą, tarsi aplinkui nieko daugiau nebūtų buvę. Tiktai judu. Staiga už sienos pasigirdo aiškūs fortepijono garsai, įsiklausei. Tau atrodė, kad ant skardinių stogų, šiltų ir žalių, krenta balti pingpongo sviedinukai.

¹ Į sveikatą (vok.).

² Dėmesio (vok.).

Jie atsimuša į skardą, pašoka, susiliečia vienas su kitu, suvirpa, akimirką sustingsta erdvėje, kad vėl iš naujo pradėtų savo nerūpestingą ir šviesų žaidimą. Ir kažkodėl tu prisiminei tolimus vaikystės rytmečius, kai tėvas plakdavo dalgį ir visas pasaulis prisipildydavo skaidrių ir linksmy garsų.

– Rasteniukas.

Iš kur jis žino, kad aš kaip tik klausausi muzikos? Kas jam pasakė? Iš kur tas nepaprastas budrumas? Ižvalgumas?

– Žinau.

– Aa, tavo studentas.

– Gerai skambina.

– Jo tėvas buvo kumetis. Dabar iš dvaro gavo žemės.

– Jis ir mokosi gerai.

– Ponia Kleopatra su juo pradėjo terliotis dar prie vokiečių. Sako: „Berniuk, tu turi galvą, o aš padarysiu iš tavęs žmogų“. Iškvėšusi keistuolė, lyg be muzikos nebūtų žmogaus. Iš pradžių slapukavo, o paskui ir ponas priprato. Dabar nebeatjunksta: barškina kiekvieną vakarą. Pionierius!

Staiga, iki šiol ramiai gulėjęs, Argus pastatė ausis; atsistojo ant priekinių kojų. Drąsios, protingos akys sustingo. kažkas vos girdimai pabarbeno iš lauko pusės į lango stiklą. Ir Ūdras sukluso, apsidairė. Tyla. Tik labai aiškiai skambėjo už sienos „Santa Lučija“.

– Velnias, – sumurmėjo Ūdras.

Barbenimas vėl pasigirdo. Tylus, kaip ir pirma, bet kur kas aiškesnis. Argus atsistojo ant visų keturių kojų, bet neurzgė ir nekarpė ausimis.

Virtuvės tarpdury pasirodė Ūdrienė. Jos apvytęs, smulkus veidas buvo išbalęs ir susirūpinęs.

Kodėl barbena į langą, o ne į duris? Kodėl taip tyliai? Ir kodėl šuo neurzgia?

Tavo mintis nutraukė ir išsklaidė pilamų į dėžę šachmatų figūrų tratėjimas. Padėjęs ant spintos geltoną dėžę, Ūdras pradare duris į miegamąjį ir sušnabždėjo:

– Slėpkis.

– Kas?

– Jie.

Tu, nieko daugiau nelaukdamas ir neklausinėdamas, įsėlinai į kambarį ir atsistojai už spintos. Pro retus ir skaudžius širdies dūžius girdėjai svetainėje skubotą tapsenimą, indų, peilių ir šakučių dzingsėjimą, prislopintą šnibždesį. Krausto stalą. Jie nenori, kad kas matytų buvusių vaišių pėdsakus. Vadinas, aiškiai žino, kas beldžiasi.

Barbenimas į langą dar sykį pasikartojo. Dabar jau daug garsesnis ir įsakmesnis. Paskui spraitelėjo durys ir viskas nutilo. Vien tik aiškiai, labai garsiai ir išdavikiškai skambėjo už sienos fortepijono akordai.

Toli toli dusliai pokštelėjo durys.

Žingsniai. Kieti, aidūs, sunkūs.

Jie vis artėjo.

Tu kiek padvejojęs atsargiai pakėlei nukarusią iki grindų lovatiesę ir baimingai palindai po lova. Pasislinkai ir prisispaudei prie pat sienos. Tavo širdis pašėlusiai daužėsi. Tau trūko oro.

– Bandai mūsų kantrybę, ponas Ūdrai.

Balsas valdingas, aštrus, pratęs komanduoti.

Kodėl neloja šuo?

Lyg atsakymas į tavo klausimą pasigirsta linksmas inkštimas, džiaugsmingas skalijimas.

– Tokia mintis net į galvą neatėjo. Tiesiog pražiopsojom. Čia vaikai, čia tas, čia anas... O dar už sienos ta nepabaigiama muzika.

– Kokia muzika?

– Ponia Kleopatra. Rasteniuką dresiruoja.

– To raudonojo?

– To paties.

Visi lyg susitarę pritilo.

Fortepijono akordai. Aiškūs, nerūpestingi, smagūs. Štrauso valsas.

Visi, atrodė, klausosi.

– Nebeilgai jis čia... – kažkas burbtelėjo, bet, matyt, pajutęs, kad pasakė per daug, keletą kartų kostelėjo.

– Prikąsk melagį.

– O, ir Argus! – pasigirdo kažkieno džiaugsmingas balsas. – Kaipgi tau, narsuoli, sekasi? Pasiilgai savo Odisėjo. Na, duok ūsą.

Nuskamba garsus pakštelėjimas.

Ūdro šuo ir jie... Iš kur jie pažįstami? Nejaugi tai jų šuo?

Staiga iki galo atsidaro miegamojo durys. Pro plyšį tarp antklodės ir grindų tu pamatei tik didelius snieguotus batų.

– Vieni? Svetimo nēr?

– Kas čia dabar pas mane lankysis? Ir dar tokiu laiku.

– Atsarga gėdos nedaro.

Miegamojo durys užsitrenkia.

Tavo širdis kiek apimsta. Svetimų – trys. Koks lipšnus ir įsiteikiantis Ūdro balsas! Kiek čia man dar reikės gulėti? Nutirpo dešinė koja. Atsiverti aukštelninkas ir klausaisi menkiausio garso ir šnibždesio, ateinančio iš už durų. Vėl lėkščių, peilių, šakučių dzingsėjimas. Nejaugi valgys, girtuokliaus? Išbus visą naktį?

Taip, visi jie susėda prie stalo.

Už sienos fortepijono muzika nutilo.

Štai kokie tie... *jie!* Iš Dimšių, Eglainių, Giniūnų, Lauragių, Pašilupių tiek jaunimo išėjo. Nuo grytelninko iki ūkininko, nuo šaulio iki buvusio samdinio... Daugelis daugelis sugužėjo į mišką kovoti už laisvą Lietuvą. Tau dar nė su vienu iš jų neteko susitikti akis į akį, bet daug apie juos jau žinojai ir dar daugiau girdėjai butų ir nebūtų dalykų, o keletą kartų iš tolo net matei. Ir štai dabar jie čia pat, už žingsnio kito, o tu turi gulėti ant grindų lyg nusikaltęs šuo ir saugotis, kad didelis snieguotas batas tavęs nepaspirtų į šalį kaip nereikalingo balasto. Ir kiek čia dar gulėsiu? Jie ten, atrodo, jau pradėjo vaišintis. Tyliai dzingsi šakutės, peiliai, čepsi burnos, skimbčioja, džerkši indai; skelbia tostus už laisvą Lietuvą. Kiek. visa tai tęsis?

Bet ką jie sugalvojo daryti Rasteniui? „Nebeilgai jis čia...“ Paskui užsikosėjo. O kitas balsas pasakė: „Prikąsk, melagį“. Aišku, kam pasakė. Nejaugi jie sumanė Rastenį?..

Už durų balsai vis garsėja. Šneka apie primusinę lempą, lietuviškas dešras, trėmimus į Sibirą, garnizoną ir stribus, kad pavasaris jau nebe už kalnų, „o tada mes...“

– Jie mus suvijo į mišką, bet tas miškas jiems dar atsirūgs!

Prieš Rastenį *jie* tikrai kažką rezga. O gal pamėginti išlįsti pro langą? Langinės atsidaro iš vidaus. Pro langą? O jei lauke kas nors stovi? Nudės kaip šunį. Žinoma, stovi ir saugo. Negali būti taip, kad nestovėtų ir niekas nesaugotų. Ir tikriausiai dar ne vienas. *Jie* irgi žino, kad ir naktis ne vieniems *jiems* priklauso. Negali to nežinoti.

Už durų vis labiau įsismagina. Kalba garsiai ir vienas per kitą. *Jie* nebūtų tokie drąsūs, jei žinotų, kad niekas nebudi ir nesaugo jų lauke. Staiga šnekos nutyla. Kas ten atsitiko? Išgirdo ką nors įtartino? Iš tikrųjų, kas gi?..

– *Lietuva brangi...* – nuskamba tyras, skaidrus tenoras.

– *...mano tėvyne,* – melodiją pagriebia du sodrūs bosai.

Šalis, kur miega kapuos didvyriai.

Graži tu savo dangaus mėlyne,

Brangi, nes daugel vargų patyrei...

Daina galinga ir kupina ilgesio. Rūsčiai svajinga ir plati. Net šiurpuliukai nueina per padus. *Jiems* puikiai išeina. Galėtum klausytis ir klausytis, viską pamiršęs. Dainuoja visi trys. Gal ir Ūdras padeda? Iš pradžių tylėjo, bet... Taip, padeda ir jis. Jis nuostabus baritonas. Tokios dainos niekad neatsibostų klausytis.

O gal iš tikrųjų *jie* atlieka didelį darbą? Pasauliui rodo savo ryžtą ir valią laivai gyventi. Pasauliui? O ką jis žino, tas pasaulis, apie jų ryžtą ir valią? Net laikraščiuose apie tai nėra su žiburiu nerasi. Tylu, ramu. Tik plaukia raudonosios gurguolės su pirmuoju derlium valstybei, tik mirga marga padėkos laiškai Tėvui ir Mokytojui už Konstitucijos saulę, tik skamba: „...Я другой такой страны не знаю, где так вольно дышит человек...“* Ir nėra jokio kraujo, nėra lašo kraujo. Pasaulis žino, kad Luizianoje ar Techase nulinčiuotas negras, kad Graikijoje vėl persekiojamas Manolis Glezas, kad Kordoboj nuteistas komunistas, bet jis turbūt nieko nežino, kas dedasi Lietuvoje. Gal ir didelį darbą *jie* atlieka, bet ir beviltišką. Juk šitokia galybė, šitokia gausybė, tokia platybė!

*Kaip puikūs slėniai sraunios Dubysos,
Miškais lyg rūta kalnai žaliuoja...*

Jų koziris – karas. Karas? Bet argi taip lengvai atsuks anie ginklą prieš buvusį sąjungininką? Tuo netiki nėra Vizgirda. „Niekas mums rankos neištis: nei Trumenas, nei Čerčilis, nei koks nors Pijus XII. Jiems, bičiuli, visiškai nesvarbu, kad kažkoks Anzelmas Druskenis ar Augustinas Vizgirda, taip pat trokšta gyventi kaip žmonės“. Kiek jau buvo tų datų! Pirmą, penkioliktą, dvidešimtą ir vėl pirmą... Pavasarį tai tikrai. Tikrai? Tiesa, Čerčilis jau Fultone prabilo. Ir Trumenas jam pritaria. Britų imperijos duobkasys progą jau pražiopsojo, o Trumenas... Kas Trumenas? Šneka, kad lietuvis. Pasaka. *True man* – ištikimas vyras! Ištikimas tik Kapitalui ir Kremlui.

*O po tuos kalnus sesutės visos
Graudžiai malonias dainas dainuoja...*

Na, tegul ir prasidėtų... Po tokio karo ir vėl karas? Ir vėl kraujas, gaisrai, mirtys... sutripyti gyvenimai... Ne, negali būti.

– Vyrai, tyliau! – tas pats valdingas, pratęs įsakinėti balsas.

– O ką? Naktys mūsų.

– Nereikia provokuoti likimo.

– Jis pats mus provokuoja.

– Palikt! Ne girtoms burnoms šventa daina!

Viskas nutyla. Po kurio laiko pasigirsta prislopintas kuždesys. Kažkas atsainiai patraukia kėdę.

Žingsniai. Reti, sunkūs, ritmiški.

Atsidaro miegamojo durys. Kambarys nušvinta ir vėl paskęsta pilkoje prieblandoje. Kažkas įėjo.

Tu prisiglaudei prie sienos.

– Boba, vaikai virtuvėje?

– Taip, tamsta vade.

Nejaugi *jie* šnekės? Juk Ūdras aiškiai žino, kad čia yra svetimas. O gal pamiršo? Neįmanoma: yra dalykų, kurių negalima pamiršti. Tad kaip jis to nenumatė? Pakliuvo į savo paspęstus spąstus?

– Norėjau su tavim, ponas Ūdrai, pasitarti.

– Klausau, tamsta vade.

Taip, juodu čia tarsis. Dabar Ūdrui nieko kito nebelieka, tik: „Klausau, tamsta vade“. Kokia likimo ironija!

- Pirmiausia, kaip ir visada, pas tave niekas nebuvo, nieko negirdėjai, ničnieko neregėjai.
- Suprantu, tamsta vade.
- Antra. Mes laukiame papildomų duomenų apie tą naująjį. Kur jie?
- Jau turiu, tamsta vade.
- Klok!
- Po to... jis dar giliau paskendo tose savo knygoose.
- Svarbu ir kokiose.
- Visokios filosofijos, istorijos, literatūros... Vokiškos, angliškos, prancūziškos, lenkiškos, rusiškos...

Rusiškų nedaug. Dvare knygų baimė gyva. Gula ir kelia su knyga rankose.

Tai apie mane. Tu įgniaūžei kvapą. O kodėl „po to“?.. Po ko? Nejaugi?.. Ūdrui labai nepatogu pasakoti, bet jam nebėra kitos išeities. Štai kodėl jis kalba užuominomis, leidžiasi į nebūdingas smulkmenas, stengiasi viską nušviesti kiek galima palankiau sau ir tau. Kaipgi kitaip? Juk nepasakys, kad, girdi, eime kitur pasišnekėti, čia esą pavojinga. „Kodėl?“ – paklaus jo. O ką tada atsakyti? Išsiduoti? Tam Ūdras per daug gudrus ir prityręs. Gudrus, prityręs ir... lenda į savo paties paspėstus spąstus! O kaip jis turėjo elgtis? Sudaryti sąlygas, kad svetima akis stebėtų, kokie santykiai tarp malūno direktoriaus ir *tu*?..

– Be putų! Trumpiau.

– Klausau, tamsta vade, trumpiau. Su niekuo nesueina, su niekuo nedraugauja, žodžiu, tikras atsiskyrėlis.

– Kaip tai su niekuo nesueina? O su ta?..

– Tai anksčiau, tamsta vade, – pasiskubino jį nutraukti Ūdras, tarsi bijodamas, kad miškinis nepasakytų ko baisaus ir nebepataisomo. – Matyt, pasimokė ir visiškai užsidarė.

„O su ta?“ Su kuo? „Tai anksčiau...“ Kada? Ko „pasimokė“? Anksčiau aš atseit buvau vienoks, o dabar „po to“, kai „pasimokiau“, pasidariau visai kitoks. Nejaugi... jie turi galvoj Nilę? Ir staiga tave it žaibas persmelkia baisi mintis: Nilė – Ūdro auka. Taip, taip, tik jo. Tu pasijudini, tave suima beveik nenugalimas noras išlįsti iš palovio ir surikti: „Žudike! Kur tu ją padėjai?“ Bet kas iš to. Nukeps kaip aprietą žvėrį. Tik bejėgiškai sukandį dantis ir iki skausmo sugniauži kumščius.

Už durų vėl pasigirsta tas tyras, skaidrus tenoras:

*Girdėjau kartą mažą vaiką,
Kurs prašė taip gražiai mamos:
„Mamyt, nupirki man žirgelį,
Gražiausią žirgą iš visų...“*

Girgžteli durys, į kambarį įspingsta pluoštas šviesos.

– Jūs ten tyliau.

Šviesos ruožas ištirpsta, daina prislopsta.

– Tu šiandien, Ūdrai, kaip iš medžio iškritęs. Skiedi, veli viską į krūvą. Ar ne per daug būsi paėmęs?

– Kaltas, tamsta vade. Bevaišindamas brangius svečius, gal kiek ir padauginau.

– Na gerai, gerai. O į kurią pusę žiūri?

– Tik į savo biblijas.

– Raudonas, klausiu, ar ne?

– Atrodo, kad ne, tamsta vade.

– Mūsų tarnyboj nėra „atrodo“. Tik „taip“ arba „ne“.

Štai dėl ko mane Ūdras pakvietė pas save. Jam reikia gerai iširti, kokios spalvos jo kaimynas.

– Įsitink, ištik. Bet forsuoti nereikia. Galima pagadinti visą biznį. Su to Augustino agitacija mes kiek paankstinom. Savų žmonių reikia visur.

– Teisingai, tamsta vade, savų žmonių reikia visur.

Tai Vizgirdą irgi panašiai tyrė. O mane patį dar tirs, tikrins. Vadinasi, bent kol kas man pavojus negresia.

– Trečia, mes dar neturime tikslų žinių – Rastenis parsinešė šautuvą ar ne?

– Aišku, tamsta vade.

– Šiuo metu mums svarbiausia, kad savo likimą su mumis susietų kuo daugiausia lietuvių. Visa tauta! Tada mes... Tam kartui tiek. Susitiksim – kur ir visuomet. Parolis – Juodoji Eglė.

– Klausau, tamsta vade, parolis – Juodoji Eglė.

Žingsniai. Atsidaro durys. Šviesos pluoštas įsibrauna ir po lova. Durys vėl užsidaro. Tamsu, nors pirštu į akį durk.

Išėjo.

Tu sunkiai atsidūsti ir imi masažuoti nutirpusią koją. Taip, taip, dabar nebegali būti jokios abejonės, kas per diegas tas Ūdras. Netrukus jie susidoros ir su Rasteniu taip pat, kaip susidorojo su Nile. Rastenis... Žemė, įsitikinimai... šautuvas... Sakykim, užsikorė tą šautuvą, bet kuo kaltas berniukas? *Santa Lučija*. Obuolys nuo obels... Ne, ne! Kas sako, kad ir vaikui gresia pavojus? Nors jam ir negresia, bet kaipgi jis be motinos, be tėvo?..

Kas tas „tamsta vade“? Smetoninis karininkas? Be abejo. *Jie* turi kadrinius vadus. Buožės, dvarininko, kapitalisto sūnus? Susitepęs žmonių krauju prie vokiečių? Ar tik eilinis, paprastas patriotas? Kokių dabar ten netrūksta. Dauguma! „Svarbiausia, kad kuo daugiau lietuvių susietų savo likimą su mumis“. Kodėl svarbiausia? Kad padidėtų šansai laimėti, kad partizanų judėjimas įgautų tokį mastą, kurio nebeįmanoma būtų ignoruoti, kad mažiau žmonių būtų išstremta į Sibirą?.. Ar tik skęstančiojo logika – nusitempti paskui save į gelmę kuo daugiau tų, kurie dar plūduriuoja aplinkui? Juk Vizgirda nieko nebesitiki, o vis dėlto išėjo. Ne, netiesa: stebuklo tikisi ir pasmerktasis mirti. Ir *jie* visi tikisi stebuklo, o kol jis pasirodys, tegul prabyla kuo daugiau salvių! Tegul jos pramuša pasaulio abejingumo lukštą! Štai jų logika!

Bet kuo kaltas Rasteniukas?

Už durų tylus pokalbis. Paskui bildesys, kostelėjimas, kėdžių stumdymas, drabužių šnarėjimas, žingsniai. Šautuvo užrakto spragtelėjimas.

– Dėkojame už šilumą, vaišes.

Žingsniai.

Išėjo.

Tyla.

Kodėl niekas neįeina į miegamąjį? Nejaugi visi išsigrūdo? Ko jie ten delsia? Turbūt lydi svečius?

Tylus kuždesys. Atsargūs žingsniai. Ūdras su Ūdriene?

– Dieve apsaugok mus nusidėjėlius! – atsidūsta šeimininkė.– Ar jau išėjo?

– Be tavęs atėjo, be tavęs ir išeis. Nesikišk ne į savo reikalus.

Žingsniai.

Tyliai atsidaro miegamojo durys.

– Druskeni! – pašaukia tyliai, bet įsakmiai.

Kodėl tik „Druskeni“? Sakydavo „mokytojau“, „bičiuli“, „draugas Anzelmai“ arba „draugas Druskeni“. O dabar – tik „Druskeni“. Taip staiga viskas pasikeitė.

– Ei, Druskeni! Užmigai tu ten?!

Balse nekantrumas ir susierzinimas. Ne, aš neužmigau, bet man reikia pagalvoti, ką sakyti. Ir iš viso ar dar sakyti?

Atsargiai ir nerangiai tu išlendi iš palovio. Atsistoji, glostai, masažuoji nutirpusius sąnarius, pasitaisai drabužius, patrini alkūnes, švarko skvernus, kelius.

Ūdro galva nuleista, pažandė raudona, lyg sukruvinta. Jam daug šis vakaras kainavo. Lūpos suspaustos, jų kampučiai nusvirę. Jis dar vis kažką galvoja. Staigiai ir nervingai pakelia galvą.

– Girdėjai?

– Girdėjau. Kur padėjot Nilę?

Ūdro akys piktai blyksteli, vėl prigęsta, bet pasilieka aštrios, dygios, veriančios. Balti smulkūs dantys pasibruka apatinę lūpą, nervingai ją kramto. Staiga prakošia:

– Tu nieko negirdėjai, nieko nematei. Aišku?

– Atiduokit Nilę!

Ūdro veidas liesas, kietas, nuožmus.

– Ša! – prašvokščia jis ir nususuka.

Tu drebančiomis rankomis nusikabini paltą, ieškai rankovės. O ta primusinė lempa taip akina. Per ilgai tu išbuvai tamsoje. Paltą užsivelki, bet neįstengi susisegioti sagų. Ūdras šnairomis tave stebi ir ironiškai šypsosi. Kokios slidžios tos sagos! Ir pirštai mediniai. Kas man darosi? Velniam man tos sagos! Ūdras tave trukteli už atlapų, paniekinamai išsiviepia ir piktai, paskubomis, tarsi mažam vaikui susegioja sagas. Išėini neatsisveikinęs.

Lauke prie durų sustoji, žiūri į tamsą, kol pradeda ryškėti neaiškūs daiktų kontūrai. Tyliai šniokščia eglės, kažkur loja šunes. Iš pradžių pradeda vienas, o paskui jam atsiliepia kitas, trečias. Loja arti ir toli, visu horizonto pakraščiu. Tai jie grįžta. Pokšteli šūvis. Taip, tai jie. O gal ir liaudies gynėjai? Ir vienu, ir kitų bijok. Ramiam žmogui nebėra vietos žemėje.

Staiga pajunti ant peties ranką. Tu krūpteli ir instinktyviai pasuki galvą.

– Ko stovi? Apspangai? Namų nebežinai?

– Aa... tai jūs.

– Eime, palydėsiu.

Ūdras nenori palikti tavęs vieno. Jam neramu. Bet Rasteniumi, rodos, šiandakt dar negresia pavojus. Dar jiems neaišku, kaip su tuo šautuvu.

Švysčiodamas bateriniu žibintuvėliu, Ūdras seka įkandin tavęs į kitą didelių rūmų galą, įleidžia prieškambariu, veda koridorium ir sale, kol pasako:

– Rakink.

O jei jis čia dabar mane?.. Nė šuo nesulotų. Išėjo į mišką...

Tu susirandi kišenėje raktą ir žvilgteli sau per petį.

– Rakink, rakink!

Atrakini ir įeini. Kol ieškai degtukų, uždegi lempą, nusivelki paltą, Ūdras stovi prie durų ir žiburiuoja. Paskui kažką burbteli panosėje, turbūt „labanakt“, ir išėina. Dusliai aidi jo žingsniai salėje.

Nutyla.

Tu pakrauni į krosnį malkų, užkuri ir klausaisi ugnies traškėjimo. Imi vaikščioti po kambarį. Nutirpusios kojos pamažu atsileidžia. Ūdras budės lauke visą naktį. Jis bijos, kad neišeičiau iš namų ir nepraneščiau apie gresiantį pavojų. Bet ar Rastenis mane įsileistų naktį? Kaip poška, šaudo tos eglinės, pušinės malkos! Viena kita žiežirba toli išskrenda ant grindų ir žėruoja tamsoje kaip pikta, stebinti akis. Tu prieini ir priveri krosnies dureles.

Atsisėdi prie stalo, pasiimi „Weltgeschichte“ ir atsiverti. Perskaitai keletą eilučių apie Jungtinių Amerikos Valstijų susidarymą ir vėl mechaniškai verti puslapį po puslapio. Žvilgsnis užkliūva už Alfredo Rételio raižinių. Ilgai stebi, kaip giltinė ant risto žirgo joja per kalnus ir klonius. Pasistiebusi balne, tuščiomis akiduobėmis, skrybėlėta, su ilgomis pušnimis ir ilgu dalgiu, joja per pasaulį ir gąsdina ramius biurgerius. O štai giltinė, padėjusi ant svarstyklių karaliaus karūną ir prasčioko pypkę, akivaizdžiai rodo, jog abu tie dalykai vienodai sveria.

Atsistoji, surandi skepetą ir pridengi ja Vizgirdos dovanotą kaukolę.

O gal *jie* nori tik atimti šautuvą? Jiems reikia ginklų. Nueis, pasiims šautuvą, o žmogų paliks ramybėje. Žinoma, dar ir prigrasins. Juk jie niekada negalės abejingai žiūrėti, kad koks nors suskis naujakurėlis užsikartų ant pečių šautuvą ir pradėtų siūti tarp namų ir valsčiaus. Kas pakęs į nugarą atkreiptą vamzdį? Niekas! Klausimas – būti ar nebūti.

Tu užverti knygą ir vėl vaikštai po kambarį. Dusliai aidi tavo žingsniai, ir atrodo, kad jų kažkas klausosi ir atsiklausyti negali. Lauke tylu. Nei vėjo, nei šunų lojimo, nei aiškaus malūno dundesio. Kažkur toli, pasaulio gale, nematomas laikrodis išmuša dvyliką. Muša garsiai, skambiai, pasismagindamas ir labai retai. Laikas miegoti. Rytoj darbas. Bet argi aš užmigsiu. Be to, ir krosnis dar neišsikūreno.

Pakiši vėl keletą smalingų pliauskų ir klausaisi, kaip treška, šauda, užia ugnis. Retkarčiais pokšteli labai garsiai ir verčia tave krūptelėti. It šūvis. Sausas ir trumpas.

Nuėjai tu tada kartu su Nile. Rastenis tašė klumpei padą, berniukas sėdėjo prie knygos, o nukaršusi senelė tupinėjo apie krosnį. Išvydę svečius, visi trys vienas per kitą puolė jus sodinti. Uoliausias ir vikriausias buvo pats šeimos galva. Jis nubraukė rankove skiedras nuo vienintelės taburetės, paskui nuo suolo, stalo ir graudžiai skėstelėjo rankomis, tarsi norėdamas pasakyti: „Va kaip gyvename!“ Kaziukas, pašokęs kažkur bėgti ar patarnauti, nuleido rankas ir išraudo. Matyt, berniukui buvo nesmagu, kad jie taip vargingai gyvena. Nilė jam draugiškai nusišypsojo ir užkalbino. O senutė, darbšti ir išmoninga, bedante burna vapėjo nesuprantamus žodžius, kurie priminė be garso pliūkstančius muilo burbuliukus. Jūs purtėtės, nesileidot vašinami, bet vis tiek turėjot išsrbėti po lėkštę karštos bulvienės ir paragauti geltonų ir riebių krekenų.

Pro duris išleido jus visi trys, o iki pat keliuko palydėjo vienas tėvas. Jis buvo be kepurės, vėjas šiaušė jo gerokai pražilusius plaukus ir vertė tankiai mirkčioti doras ir geras akis. Atsiveikindamas Rastenis pasakė:

– Jis turi tik mane vieną. Senelė... matėt – daugiau gulinėja negu ant kojų. Vaiku negaliu skųstis.

Balse jautėsi ir pasididžiavimas, kad jam vienam vis dėlto pavyko išauginti tokį sūnų, ir giliai paslėptas nerimas.

Kai Rastenis ištirpo vakaro sutemose, tu paklausei Nilės:

– O kur berniuko motina?

– Dar pačioj karo pradžioj ją per bombardavimą... – tepasakė ji ir paspartino žingsnį.

Aš neišsaugojau Nilės, nejaugi man nepavyks išgelbėti ir Rastenių šeimos? Gana abejoti, turiu pradėti veikti! Šią naktį *jie* dar neatsibalados. Pirmiausia Ūdras turės sužinoti, ar iš tikrųjų Rastenis parsinešė šautuvą. Tik paskui... O rytoj, teisingiau pasakius, jau šiandien aš turėsiu pamoką. Ne, vaikui nedera sakyti, kad jo tėvas pasisaugotų ar panašiai. Tik pasakysiu, kad atsivestų tėvą į mokyklą. Būtinai, būtinai. Labai svarbus reikalas. Tada, kai pats ateis, viską jam ir išklosiu. Kas, kur, kaip... Apie tą naktinį apsilankymą, aišku, nė mur mur. Savęs nei kitų nepainiosiu. Vien draugiškai patarsiu. Patarsiu, kad jam pačiam ir visai šeimai geriau būtų, jei nieko nelaukdamas paliktų savo namus. Kur dėtis? Tai jo asmeniškasis reikalas. Tegul keliasi į valsčių, į apskritį, dar kur toliau... Pagaliau tegul ir į patį pragarą nešdinasi, kad tik neertzintų miškinių su savo šautuvu. O gal tegrąžina, teparneša tą šautuvą? Svarbiausia, kad ateitų į protą. Juk negalima taip lengvapėdiškai žaisti su ugnimi. Juo labiau kada ne vienas gyvena. Tėvas turėtų tai suprasti. O jei ne... Ką gi? Argi mano reikalas saugoti žmogų, kuris pats nenori saugotis? O rasi iš viso šitoje maišatyje?.. Juk nežinai, kas dar bus rytoj. Ne, šį kartą perspėsiu. Tai mano pareiga. Pareiga mokytojo, žmogaus... O paskui – tesižino pats.

O kaip man pačiam dabar elgtis? Su Ūdru. Po viso to, ką savo ausimis išgirdau ir sužinojau. Pranešti valsčiui? Vaikiškas naivumas. Vieną kartą jau mėginau. O kas išėjo? Šnipštas. Apsimesti, kad susitaikiau su esama padėtimi, ir šypstotis Ūdro hitleriškiems ūseliams? Žinoti, kad po ta pačia pastoge tarpsta Nilės mirties kaltininkas, ir kartu nieko nežinoti? O kas sakė, kad jos nebėra gyvos? Gal ji tik pabėgo? Pabėgo,

viską metusi, iš to pragaro. Ne, tai neįmanoma, tai ne jos charakteriui. Būtų nors pasiėmusi savo reikalingiausius daiktus, drabužius. Nilės nebėra!

Krosnis baigė kūrentis. Aš dar tik pažarstysiu anglis, kad nebesimatytų tos mėlynos liepsnelės, dar kiek luktelėsiu, užstumsiu „jušką“ ir eisiu į lovą. Skaityti nebeskaitysiu. Ir iš viso man dabar reik mažiau skaityti, o daugiau dirytis, kas, kaip ir kur. Paskendęs praeities istorijose, filosofijose, beletristikose, gali prarasti orientaciją nūdienio gyvenimo knygoje.

O kodėl aš galvoju tik apie save? Darysiu tą, aną, elgsiuosi taip, anaip... O Ūdras? Juk malūno direktorius ne mažas vaikas, kad nesuvoktų, koks pavojus gresia jam pačiam. Lauks susidėjęs rankas ir žiūrės? Anaip to! Niekada! „Tu nieko negirdėjai, nieko nematei. Aišku?“ Ką veiks? Norės manim nusikratyti? Ar sieks kuo greičiausiai padaryti savo bendrininku, sėbru? Ir tokiu būdu surišti rankas, užčiaupti burną? Viena iš dviejų. Taip, tiktai taip. Nuo šios dienos aš privalau būti dešimteriopei atsargesnis ir budresnis.

Krosnis seniai išsikūreno, kambary pasklido slopi šiluma. Nematomas, bet visur girdimas laikrodis išmušė pirmą, antrą, trečią, tačiau tavo akys vis nelimpa. Tu vartaisi po lovą, skaičiuoji iki šimto ir daugiau. Ir vėl iš naujo. Rūkai, bet niekaip negali atsikratyti apnikusių minčių. Jos kunkuliuoja, verda vis apie tą patį, kiekvieną kartą į savo verpetą įtraukdamos vis naujus ir naujus klausimus, problemas, galimybes. O jeigu *jie* sužinos, iššifruos? Kaip sužinos? Ogi visai paprastai: Ūdras *jų* patikėtinis, o aš vienintelis, kuris girdėjau *tą* pokalbį. Dings iš jų akiračio Rastenis su visu savo šautuvu, ir bus aišku kaip ant delno, kas pakišo liežuvį. O tuomet ne tik galas ramybei, bet ir sudie, gyvenimėli! Pasišalinsiu, išvyksiu kitur – tik dar ryškiau įrodysiu savo kaltę. Be to, ir kur pasidėsiu? Kur surasiu tokią vietą, kad užrūstinta miškinio ranka manęs nepasiektų? O ir iš viso dar didelis klausimas, kuo šitas sąmyšis baigsis.

Tu prisiminei, kad dar turi vieną amerikonišką cigaretę su opiumu. Ją pirkai iš vaikščiojančio pakiemiais spekulianto ir užmokėjai pusę červonco. Ėmė pagunda tada nusipirkti visą pakelį, bet pagailėjai pinigų. Teisingiau pasakius, ne tiek pagailėjai pinigų, kiek pabijojai, jog, surūkius kelias tokias cigaretes, paprastos cigaretės arba papirosai pasirodytų, anot Ūdro, be charakterio ir be seksapilio. Nusipirkai tą vienintelę ir saugojai, taupei ypatingai dienai, dienai X. Štai toji diena ar nebus tik jau ir atėjusi.

Tu atsikėlei, susiradai stalčiuje tą cigaretę, vėl atsigulei ir užsirūkei. Dūmas kaip dūmas, tik kiek stipresnis, o gal ir kvapnesnis. Kažkada, regis, ir traukei panašų dūmą. Rasi tik susapnavai. Bet ne, dūmas lyg kažką ir užgriebia. Dar pluoštelį, dar! Pešk! pešk! Giliau, plačiau! Va šitaip, šitaip, Anzelmai! Pulsas greitėja, ir svaigulys tarsi atsiranda. Keistas toks jausmas: svaigulys ne galvoj, o akyse, po širdim, visame kūne. Mintys lėtėja, šviesėja, rimsta nurimsta. Dar dūmelį kitą. Ilgiau palaikyk plaučiuose. Užgniauzk kvėpavimą. Va taip, va taip. Galva darosi lengva, mintys tirpsta, sklaidosi. Atrodo, kad tave kažkas pakelia nuo žemės ir supa. Supa ir spalvota kiniška vėduokle vaiko mintis. O, kaip gera! Bet tai dar ne nirvana. Iki jos dar toli. Nirvana dar bus.

Cigaretė pasibaigė, ir tu guli plačiai atvertomis akimis. Aukštelninkas, žiūri į tamsą ir tyliai kartoji: „Turiu užmigti, turiu užmigti...“ Nilė! Nuoga. Nuogut nuogutėlė. Išsimaudė tvenkiny ar tik šiaip sau?.. Artėja. Lengva, grakšti, gundanti. Sustoja, žiūri, išplečia akis. Tyliai aikteli ir... traukiasi atatupsta. Vis tolyn ir tolyn.

– Nile!

Muša laikrodis. Kiek kartų? Vieną, du, tris... „Reikia užmigti...“ Velniop Nilę, Ūdrą, Rasteni! „Weltgeschichte“, Rėtelio giltines ir biurgerius... Viską velniop! Turiu užmigti; man reikia nors truputį nusnausti.

Tyla, kokia tyla!

Bet kas čia per užesys? Sodrus, platus, paslaptingas. Ir slenka iš visų pusių, ir gaubia viską pamažu. Tu pakeli galvą ir klausaisi. Malūnas? Kodėl anksčiau nesigirdėjo? Užesys vis artėja, įsiveržia į kambarį, užtvindo jį. Virpa sienos, virpa lubos, stalas, virpa lova... Nejaugi Ūdras paleido malūną naktį? Ant lūpų

miltai. Miltai galugerky. Šilti, sausi. Miltai griški tarp dantų, miltai graužia akis, miltai temdo sąmonę... Visur miltai, miltai ir tas duslus, platus ūžesys. Bukas, maudžiantis.

Tu dar panūsti atsikelti, uždegti lempą ir pažiūrėti, iš kur tie miltai, bet galva vis svyra ir svyra.

Brendi, skubi basas per rasotą pievą. Pažįstamą ir nepažįstamą. Toli mėlynuoja miškas. Nubunda paukščiai, lakštingala pradeda suokti. Jos giesmė daugiabalsė, sodri labai linksma. Parausta rytai, išnyra saulės kraštelis. Ir taip tvieskia į akis! Tu nuleidi galvą, bet nepaliauji žingsniavęs pirmyn, vis pirmyn. O saulė kaskart labiau akina. Atsigręži atgal. Miriadai įvairiausiomis spalvomis žaižaruojančių rasos lašelių ir tamsiai žalia, beveik juoda nueito kelio brydė. Ji driekiasi iki paties horizonto. Sustoji ir žiūri. Kas ten? Lyg kraujo dėmė tarp žvilgančių lašelių. Prieni arčiau. Pasilenki. Raudona piniginė. Nauja, stora. Atsargiai paimi. Atsegi... Valteris! Nedidelis smagus ginklas. Visai dar naujas. Pasiimti ar numesti ten, kur radau? Ne, reikia pasiimti. Ką gali žinoti? Įsidedi į kišenę ir vėl pluoši toliau. Bet kaip žlibina saulė! Kurį laiką stovi dvejodamas, nežinodamas ką daryti. Kiekviena kūno ląstelių jauti, kokia saulė didelė, išpampusi it kraujo prisisiurbusi erkė. Pakeli ranką, ištiesi ją ir... šauni. Dusliai pokšteli, kažkas aidžiai sprogsta ir... viską užlieja tamsa. Nei saulės, nei rasos įvairiaspalvių lašelių, nei pievos. Tik tu vienas stovi ir žiūri į juodą tamsą. Stovi ir žiūri. Staiga kažkas švysteli. Žaibas? Dar kartą ir dar. Vienur ir kitur. Tavo akys išsiplečia... Palengva rausta visas horizonto pakraštys. Vis aiškiau ir aiškiau. Krūpčiodamas iš tamsos nyra miškas, dangaus ruožas, pieva... šviežia brydė...Viskas. Kas gi ten? Ryški, tingiai virpanti srovelė. Ji slenka, virvena, vinguriuoja tarytum driežas tarp kupstų, kurmiarausių, žolių kuokštų... Vis arčiau ir arčiau. O štai antra srovelė, va ir trečia... Daugybė jų! Visu horizonto pakraščiu jos virva, srūva link tavęs. It kažkokio didžiulio priešvaninio gyvūno čiuptuvai. Jau jau pasiekia tavo basų kojų pirštus. Šiltas, lipnus tirštas skystis. O rytai vis šviesėja, tvinksta... Ir vis slenka artyn. Vis artyn ir artyn srūva. Ausis pasiekia duslus šniokštimas, kuris perauga į kraupų, grėsmingą ūžesį. Po kojomis lipni, skysta valka. Kraujas ne kraujas, pūliai ne pūliai, lava ne lava... Toks keistas, siera ir šutu dvokiantis skystis. Pajunti, kaip pamažu tavyje kaupiasi baimė. Apsisuki ir pradedi eiti atgal. Bet ir to pusėj jau vinguriuoja srovelės, kurios akyse liejasi viena su kita, brinksta, platėja. Tave persmelkia siaubas. Pradedi bėgti. Bet kojos klaiposi, slydinėja lipniame skystyje, ir tu niekaip negali pabėgti. Puoli, griūvi ir vėl keliesi. Kad tik toliau, kad tik toliau nuo šito košmaro. Skystis gurga, burbuliuoja, išsiverčia pūslėmis. Parpuoli keturpėscias ir ropoji. Ropoji nuolat užspringdamas, visas uždusęs, jausdamas, kaip greitai senka paskutinės jėgos. O kraupus, viską užgožiantis ūžesys vis artėja ir artėja. Tu dar kartą pakyli, surinki iš siaubo ir puoli pirmyn...

Atsikvošėjai pamažu, iš lėto. Pirmiausia apsigraibei, užčiuopei antklodę, grindis... Ir su palengvėjimu atsidusai supratęs, kad tai buvo tik sapnas. Bet kaip aš atsidūriau su visa patalyne ant grindų? Išvirtau? Turbūt. Gerai, kad lova neaukšta. Kakta, veidu, krūtine žliaugia prakaitas. Galva svaigsta. Per anksti užkišau „jušką“. O gal dėl visko kalta amerikoniška cigaretė?

Palengva atsistoji; pasiremdamas lovos, sienos, stalo nusvirduliuoji prie lango ir atidarai langines. Rytas. Dulšvas kovo mėnesio rytas. Medžiai, krūmai, namai skendėja balzganai lipniame rūke. Atidarai langą. Ryto vėsa tave visą nupurto. Pasitrauki toliau nuo lango. Taip šlykščiai svaigsta galva.

Eidamas į mokyklą, pamatei prie malkinės stovintį Ūdrą, ir vėl viską užgožė Rastenis. Šiandien susitiksi su jo sūnum. Gerai, kad iki mokyklos gabalas kelio, tau bus laiko dar pagalvoti, pasvarstyti ir kai ką sumesti.

Tu kilstelėjai kepurę, o Ūdras pirma tave nužvelgė ilgu žvilgsniu ir tik paskui tylėdamas linktelėjo galvą. Kiek paėjęs atsigręžei, ir judviejų žvilgsniai vėl susidūrė. Nebegalėjai atsikratyti minties, kad Ūdras visą laiką tave lydi ilgu, įtariu, bloga lemiančiu žvilgsniu. Ir Rastenis tarsi ėjo kartu, o atsidūręs netoli mokyklos, kuri jau užė it bičių avilys, pažvelgė į akis kaip ir tie veidai languose, duryse; išniro bėgančios kojos kieme, mirgančios rankos... Daugybė veidų, kojų, rankų. O, kad aš galėčiau būti toks kaip jie!

Skambutis.

Nėra. Kur jis? Gal persėdo į kitą suolą? Ne, nematyti.

– Kur Rastenis?

Mokiniai susižvalgo. Žiūri į tave, žiūri vienas į kitą, žiūri pro langą. Jie kažką žino.

– Tvardarys?

– Aš.

– Kur Rastenis?

Ūdriukas vyresnysis atsargiai, iš lėto apsidairo ir žiūri į vieną tašką. Jo gražus veidas budrus, lūpose mįslinga šypsena, ausys kiek atsiknojusios, panosė rašaluota. Visa jo išvaizda bylote byloja: „Iš kur aš galiu žinoti? Aš tik Ūdriukas“. Bet jis tikriausiai kažką žino ir tyli.

– Neatėjo, – atsako už jį Kiznytė ir pasisuka į langą.

– Ne-atėjo, – pakartoji tu su nerimu ir keistu, išdavikišku palengvėjimu, tarsi nusimesdamas didžiulę naštą nuo pečių, atsisėdi.

Gal dar ateis? Tačiau Rasteniukas niekada nevéluoja. Tai pavyzdingiausias visoje klasėje mokinyš. Nebuvo dar atsitikimo, kad jis pavéluotų ar bent kartą neišmuktų pamokos.

Rasteniukas neatėjo. Ir turbūt jau niekad nebeateis. O gal man palikti mokinius, mesti viską ir eiti ieškoti? Taip tai taip, bet kur nueisiu? Juk kiekvienas mano žingsnis sekamas.

Tu nebeklausinėji, ko klasėje dar nėra. Mokiniai sėdi tylūs ir ramūs, nežiūrėdami į tave, tik nuolat žvilgčioja į duris tarsi bijotų, kad kažkas nepastebėtas neįslinktų į klasę ir neatsisėstų į tuščią vietą, kuri žiojėja it duobė, šviežiai iškasta ir laukianti. Niekas nekelia rankos ir nesisiūlo atsakinėti. Ne, šiandien jis ir neklausinės.

Du kartus tu perskaitei Gėtės eilėraščio „*Erlkönig*“ antrą dalį, pats išvertei, davei išversti keliems mokiniams, surašei lentoje nežinomus žodžius, paliepei išmokti pirmuosius keturis posmus atmintinai ir atsistojai prie lango, nugara į klasę.

Iš pradžių tavo akyse skambėjo tylus daugelio lūpų šnibždesys:

Wer reitet so spät durch Nacht und Wind?

Es ist der Vater mit seinem Kind;

Er hat den Knaben wohl in dem Arm,

Er fasst ihn sicher, er hält ihn warm...¹

Bet šis mokinių šnibždėjimas geso užgeso, o prieš tavo akis už lango tik tvyrojo neaiški, drumzlina diena, kurioje skendėjo aukštos eglės, prislėgtos pilko dangaus.

O gal, *jiems* išėjus į lauką, Ūdras pasakė, kad Rastenis jau turįs šautuvą? Tikrai žinąs, nes pats savo akimis matęs. Nenorėjo sakyti tik miegamajame, kad neišgirstų svetima ausis.

Mein Sohn, was birgst du so bang dein Gesicht?²

Kieno tai balsas? Rasteniuko? Betgi jo visai nėra klasėje. Kuriam galui reikėjo man duoti mokytis atmintinai tą eilėrašį? Ir kaip tik tą... *was birgst du so bang dein Gesicht?* Argi aš slepiu savo veidą? Aš tik žiūriu pro langą. Žiūriu į pavasarėjančius laukus, į tas neaiškias eglės, į pilką, lipnų dangų... Dar seniau,

¹ Kas joja nakčia tarp girių gūdžių?

Tai tėvas su savo mažu vaikučiu.

Berniuką glaudžia jisai prie širdies,

Prispaudęs laiko prie savo peties...

(Eilėraštis „Girių karalius“, vok.; čia ir toliau – A. Churgino vert.)

² Sūnau, ko tu savo veidą slepi? (vok.)

labai seniai, turbūt nuo pat gimimo dienos, aš žvelgdavau į tas juodas egles, styrančias kruviname saulės diske, ir galvodavau... Ne, ne tik galvodavau, o mane traukte traukdavo, masinte masindavo rusvai mėlyni saulėlydžių toliai su paslaptینگais juodais bokštais. Net sapne tenai keliaudavau, o kojos būdavo lengvos ir nejučiamos. Keliaudavau ir negalėdavau atplėšti akių nuo tų juodų bokštų, skendinčių aukso rate. Sapne? Vien pagalvojus apie tą šalį, pasidarydavo gera ir ramu širdyje. Kada? O tas sapnas?..

*In seinen Armen das Kind war tot.*¹

Kas? Ką jie ten šnabžda? Argi aš liečiau mokytis atmintinai ir eilėraščio pabaigą? Vienas tik Rasteniukas iš pat pradžių išmoko jį visą atmintinai. Ir be jokio paliepimo. Padeklamavo, įkvėptai ir truputį graudžiai, o tu paglostei jam galvą ir pasakei: „Bravo, Kaziuk“. O šitie! ...*das Kind war tot.*

– Nutilkit!

Visos klasės akys įsibeda į tave.

– Šito atmintinai dar nereikia, – pasakai pavargusiu balsu, čiumpi klasės žurnalą ir paskubomis išėini pro duris.

Kokios ilgos pamokos! Rodos, jau niekad joms nebus galo. Tu kalbi, pasakoji, bet negirdi nei savo, nei mokinių balsų. Koks be galo tuščias koridorius už durų!

Tikrai jie kažką žino. Argi taip ramiai, pasitikėdami sėdėtų, jei nieko nežinotų? O aš pats ar nežinau? Žinau, ir geriau žinau, negu jie visi kartu. Žinau, kad žmogui gresia mirtinas pavojus, o nieko nedarau.

Pagalčiau pamokos pasibaigė.

Dabar eisiu namo, ko nors užkąsiu, o paskui matysiu. Žinoma, reikės pasisaugoti Ūdro. Jį visuomet susitiksi tuomet, kada labiausiai nenorėtum. Kas tai per žmogus? Nuolat skerdžia kiaules... Iš kur jos? Išvykusio pono? Turbūt dar pono. Kodėl ponia Kleopatra tyli? O ką ji gali pasakyti? Na, suprantama, užsiaugina jis vieną kitą ir pats. Mėsa? Kam jiems tiek mėsos? Į Rygą veža? Taip, gabena ir į Rygą. Įsitaisė primusinę lempą, geras cigaretės rūko, apsitašęs, pavalgęs, kortomis lošia, svečius vaišina... O su *jais* jau turbūt seniai ranka rankon? Ar ilgai? „Bet nepakaria, draugas Druskeni, nepakaria. Paskutiniu momentu likimas jo pasigaili“.

Tu net apsidairai, tarsi iš tikrųjų kažkas būtų balsu pasakęs tuos žodžius.

Stovi. Vis dar stovi. Apžiūrinėja atseit pramuštą malkinės stogą, o tikriausiai laukia manęs? Dairosi į varnų lizdus medžiuose? Ne, tik laukia. Aišku, ko.

Susitikimo neišvengsiu. Per vėlai pastebėjau. Nereikėjo man keltis iš miesto. Geriau mieste sėdėti pusalkaniam negu čia, Ūdro pašonėje, sočiam. Bet vis... maniau, kad bus geriau su maistu, ramiau...

– Eikš, eikš arčiau, draugas Druskeni.

Rytą nieko nesakė. Matyt, nebuvau reikalingas. O dabar kažką turi pasakyti.

– Neužtrauksim kokio dūmelio?

Gerinasi. To portsigaro aš vakar nepastebėjau. Naujas, žvilgantis, prie šono įmontuotas žiebtuvėlis. Pasigirs vėl, kad vokiškas? Ne, nieko nesako. Užsidega pirma sau, paskui tau. Bet ar nevirpa jo rankos? O gal tik taip pasirodė?

– Kas ten naujo?

– Kur?

– Mokykloje.

Niekada neklausdavo. Susitikęs tylomis pasisveikindavo arba persimesdavom vienu kitu žodžiu, bet niekada nesiteiraudavo, kas dedasi mokykloje. Neklausdavo nei anksčiau, nei dabar. Netgi nepasidomėdavo, nepasiteiraudavo, kokie jo paties vaikai: geri ar blogi? Iš kur tas staigus pasikeitimas?

¹ Glėby jo buvo negyvas sūnus (vok.)

Bet aš neturiu išsiduoti, kokios mintys varsto mano galvą, kokie ketinimai bręsta tenai. Dar ne laikas. Jei noriu išlikti gyvas ir sveikas, Ūdras nieko neturi žinoti apie mano mintis ir ketinimus.

– Nieko naujo.

– Ir gerai. Dabar naujienos retai būna geros. Kol dar nieko nežinai, vadinasi, viskas gerai.

Ūdras tikriausiai jau kažką žino. Nėra abejonės, kad kažką jau žino. Bet ką?

– Va naktį atsivilko, ir viskas.

Ir žiūri visą laiką tau į akis. Jo akys mažos, kiek paraudusios, giliai pasislėpusios po vešliais juodais antakiais. Kokia jų spalva? Jos artėja, visą laiką sėlina, lyg būtų įtemptos ant spyruoklių, bet spalvos nejmanoma įžiūrėti.

– O ką tu jiems padarysi? Ką?

Mažos, dygios, jos vis dar artėja. Tu nuleidi akis.

– Nieko nepadarysi. Kada nori ateina, kada nori išeina. Džiaukis, jei dar ateina kaip žmonės. Ir tie... kiti nieko nepadaro. Ne mūsų nosiai pastoti jiems kelią, maišyti jų planus.

Kokius planus? Užuomina? Kokia? Dėl Rastenio?

– O jei ne... jie į dantis nežiūri.

Sulig tais žodžiais Ūdras paima pastatytą prie malkinės kampo lazda ir suduoda ja sau per bato aulą. Paskui neskubėdamas nubraižo sniege širdį ir... duria lazdos galu į patį jos vidurį.

– Tai mat, draugas Druskeni, ką turim žinoti.

Taip, negali būti jokios abejonės, čia aiški užuomina. Ir ne tik užuomina, bet apgalvotas, nedviprasmiškas grasinimas.

– Tai, sakai, nieko naujo mokykloje?

O ko jis nori? Kad būtų ten atgabėnę nebegyvą Rastenį? Kodėl nebegyvą? Juk jie dar nežino, kad jis parsinešė šautuvą.

– Ne, nieko.

– Nugriebęs laiko užsuk.

Vėl prasideda. Ne, Ūdras taip lengvai manęs nepaleis. Jis nė nemano atsisakyti savo planų.

– Ačiū.

Ir nuėjai jausdamas, jog bebaigiąs bręsti pasiryžimas tučtuojau drožti pas Rastenį svyruoja, slūgsta, o jo vietą užima gniuždantis nuovargis.

Atsidūręs savo kambary, tu užsirakinai duris, nusimetei paltą ir kritai į lovą. Atvirtai aukštelininkas, sunėrei rankas už sprando, užmėtei kojas ant aukštos lovos atkaltės ir stengeisi bent kiek nusnūsti. Bet miegas neėmė. Galvą varstė visokiausios mintys.

Kai kambarys pradėjo skęsti prieblandoje, prisiminei, jog veik kiekvieną vakarą Rasteniukas ateidavo pas ponią Kleopatrą. Ne kartą aiškiai girdėjai fortepijono garsus. Tu įsiklausei. Tyla. Tik nuo pastogės vis dar lašėjo dideli ir reti lašai į skardinį priestatėlio stogą. Buvo gerokai įdienoje. Pavasaris artėja. Ką jis atneš? Rasteniukas nebuvo mokykloje, tikriausiai neateis ir pas ponią Kleopatrą. O jei per ją pačią?.. Ji turbūt labai myli tą vaiką, jei su juo užsiima? Gal man ir užėiti? Pakalbėčiau, pasitarčiau, vis kokią išėitį surastume. Tačiau viena mylėti talentą, kuris jame glūdi, o kas kita – mylėti patį vaiką. „Ateidavo – gerai, nebeateis – dar geriau“. Mokė tik dėl to, kad ne jos akims abejingai žiūrėti, kaip žūsta tikras talentas. O su politika ji nenorinti turėti nieko bendra. Argi dar negana, kad Nilė nebeaparėjo? Ji, ponia Kleopatra, negi neturi akių, kad nematyti, kas dedasi aplink!

Sutemos tirštėja. Ir nuo pastogių vis lėčiau laša. Pradedą šalti. Lašas kaupiasi, didėja, auga, ištįsta, bet vis neatitrūksta nuo pastogės. Lašas kabo it likimas, it moira. Antras, trečias... dešimtas... Nė vienas lašas nebeatitrūksta, o visi nutįsta ilgu, smailiu varvekle, kuris sminga į pačią širdį. Ne, vienas dar atitrūksta, krenta ir su kraupiu džeržgesiu subyra. It geležinė grandinė.

Tyla. Rodos, į smulkiausias dalelytes subyrėjo ir pats laikas. Ne, laikas sustingsta.

Laikas užgula krūtinę, prislegia viską, bet tavo smegenys dirba aiškiai ir tiksliai.

Ponia Kleopatra turi atskirą įėjimą. Kelių pakopų laiptai, ant pjedestalų du akmeniniai sfinksai, iš kurių vienas numušta galva, patrankos sviedinio nuskeltas luitas, iš kurio it grobai kyšo geležiniai virbai; sunkios girgždančios durys, prieškambaris, tiesiai prieš akis sena, sunki spinta su senovišku herbu, dešinėje ir kairėje – durys. Kairėje esančios durys kryžmai užkaltos lentomis, dešinėje – ponia Kleopatra su savo mintimis, ilgesiu ir vienatve.

Oo! Tu neužmiršai nieko, ką buvai įsidėmėjęs. Juk tenai, už užkaltų durų, gyveno Nilė. Tik ponia Kleopatra prisimena toli gražu nebe viską. Paslaptį dingus Nilei, ji labai pasikeitė. Iš karto paseno, dar labiau susimetė į kuprą ir giliai užsidarė savyje. Pasakytum, kad tai visiškai kita moteris. Ypač nemalonai tu patyrei tą pasikeitimą, kai užėjai kartu su valsčiaus žmogum surašyti jos kilnojamo ir nekilnojamo turto.

– Nieko aš neturiu, draugai, nieko, – atsakė ji tada.

– Argi taip ir neturite? – pabandei tu pajuokauti ir tučtuojau šito pasigailėjai.

Senutė pažvelgė į tave tuščiomis akimis, suvirpėjo it kažką negero prisiminusi ir smulkiais pelės žingsneliais, sulinkusi nutapeno už išsikišusios iki kambario vidurio senoviškos spintos. Netrukus vėl sugrįžo laikydama abiem rankom priešais save nedidelę metalinę dėžutę kreivomis kojėlėmis. Atsainiai ją, pasidabruotą ir aprūdijusiais pakraščiais, padėjo ant stalo, visa kretėdama atidarė. Staigiu judesiu apvertė, piktai supurtė. Pasipylė gijos, kamuoliukai, špūliukės, tuščios ir su siūlais, įvairiaspalvės skiautės, geltonas antpirštis, sagos didelės ir mažos, segtukai, šventas paveikslėlis... ir stalu nuriedėjo mažas, pajuodęs ir pašiurpęs dantukas. Kieno? Sūnaus? Dukters? Anūko? Aš beveik nieko apie ją dar nežinau.

– Rašykite, imkite, neškitės!

Ir stovėjo, liguistai išraudusi ir drebančiom lupom, prie tos bejėgiškai atlapotos ir išniekintos dėžutės, kuri tau atrodė panaši į kūdikio karstelių. Netgi su pasidabruotomis kojėlėmis. Stovėjo maža, virpanti, be galo sena ir niekam, visiškai niekam nereikalinga. Tu baisiai suglumai ir pasakei:

– *C'est moi, madame Cléopâtre. Est-ce que vous ne me connaissez pas?*¹

Jos akys sumirksėjo džiaugsmingai ir su tolimos vilties prošvaiste, tarsi išvydusios dykumoje miražą, bet tučtuojau vėl geso užgeso. Čiupo nuo stalo mįslingą dantuką, suspaudė tarp senų, išdžiūvusių pirštų, sakytum jam grėstų koks pavojus.

– Dabar visi mokytojai ir visi savi.

Tu tada, supratęs, kad pirmą kartą ponios Kleopatros jau nebėra, palikai tą žmogų iš valsčiaus, o pats išėjai.

Atsikeli iš lovos, uždegi lempą, uždari langines. Dar kiek pasiklausai: jokio garso. Ryžtingai apsivelki paltą ir išeini. Lauke vos vos snyguriuoja. Tamsoje ryškiai išsiskiria du gelsvi malūno langai, o pats dundesys sklinda lyg iš žemės gelmių.

Patekęs į ponios Kleopatros prieškambarį, tu apčiuopomis susirandi duris ir tyliai pabeldi. Kiek palaukęs ir vėl pabeldi. Pamatai pro rakto skylutę sklindantį neryškų šviesos ruoželį: ji – namie. Pabeldi stipriau.

Už durų tylus šlepsėjimas.

– Tu, berniuk?

Nesitikėjęs tokio klausimo, tu iš karto nesumoji ką atsakyti. Todėl dar kartą pabarškini.

– Kas ten?

Balsas nerimastingas, virpantis. Ir labai senas.

– Tai aš, ponia... Kleopatra.

– Kas? Kas toks?

– Mokytojas... kuris čia gyvena.

¹ Tai aš, ponia Kleopatra. Argi jūs manęs nebepažįstate? (pranc.)

– Aa, mokytojas. Surašyti?

– *Non, cette fois non, madame Cléopâtre.*¹

– Tai ko reikia?

Ji bijo. Nebepažįsta ir bijo. Kodėl žmonės taip pradėjo bijoti vieni kitų?

– Aš labai svarbiu reikalu. Tik paklausiu ir vėl tučtuojau išeisiu.

Tyla. Tik duslus širdies plakimas. Mano paties ar ponios Kleopatros?

Tylus girgždesys, vos girdimas žvangtelėjimas, užrakto spragtelėjimas. Durys atsargiai prasiveria, čaižiai džerkšteli nukarusi skersai atsivėrusį plyšį grandinė. Iš kur ji? Pirma lyg nebuvo. O gal tik nepastebėjau.

– Kas yra?

Žvakė jos kaulėtoje rankoje virpa; ant pirštų laša išsilydęs karštas vaškas, bet ponija Kleopatra to nejaučia. Ji labai sena ir sunerimusi.

– Kas atsitiko?

– Atleiskit, ponija Kleopatra, kad aš taip vėlai. Norėjau tik sužinoti, ar nebuvo kartais užėjęs Kazys Rastenis. Jūs jį gerai pažįstat. Jis pas jus ateina mokyti muzikos. Nebuvo?

Ponija Kleopatra baimingai žvilgteri pro plyšį, paskui į vieną, į kitą pusę, tarsi ieškotų akimis pagalbos.

– T-s-s! Nebuvo ir nežinau ar bus.

– Kodėl?

– Jo tėvą išsivedė.

– Išsi-vedė?

Vadinasi, viskas. Jau viskas. O aš dar delsiu.

– Kada? Kas? O jis... pats?

– Nežinau, aš nieko nežinau.

Sulig tais žodžiais ponija Kleopatra garsiai sukūčioja, jos ranka sudreba, ir žvakė užgęsta. Stoja aklina tamsa. Tu nieko nebematai, tik girdi nenumaldomą verksmą.

– Ponija Kleopatra, ponija Kleopatra, – sušnabždi.

Kiek atsipeikėjęs tu nervingai imi ieškoti po kišenes degtukų, bet niekaip negali jų surasti.

Durys trinkteli.

Užsidarė.

Tu lieki vienas.

Ko dar lauki?

Ištiesi rankas, pirštų galais susirandi duris. Taip, jos užsitrenkė. Pamažu, atsargiai imi trauktis atatupstas. Nugara stukteli į kažkokį kietą, šiurkštų daiktą. Stabtelėjęs apčiuopomis susirandi laukujes duris ir išsvirduliuoji į naktį. Tu niekada dar nesijautei toks bejėgiškas ir toks vienišas. Norisi kaukti iš gėlos ir nevilties.

Žingsniai. Atsargūs, sėlinantys it katės žingsniai.

– Kas ten?

Niekas tau neatsako. Tik už nuogo persiškų alyvų krūmo trakšteli ledokšnis.

Mane seka. Kažkas budriai seka kiekvieną mano žingsnį, kiekvieną mano krustelėjimą. Ūdras?

Ūdras viską girdėjo.

Patekęs į didžiąją salę prisiminei, kad nepalikai pravirų savo kambario durų ir žiburio. Todėl iš pat pradžių pasinėrei į visišką tamsą. Slinkai labai pamažu ir labai atsargiai, ištiesęs į priekį rankas, kaip kažkada dar vaiką buvo pamokiusi motina. Čia, sukniubęs ant abiejų kojų, fortepijonas, ten, dešinėje, grėsmingai barkšo senoviški riterio šarvai be šalmo, truputį į kairę masyvus biliardo stalas, tiesiog prieš akis kabo paveikslas paaukuotais rėmais, kuriuose kasdien vis toliau ir toliau atatupstas traukiasi riestais

¹ Ne, šį kartą jau ne, ponija Kleopatra. (pranc.)

ūsais žmogus, rankoje laikantis lazdą su blizgančiu auksiniu bumbulu, o iš abiejų pusių daugybė visokių baldų, namų apyvokos rakandų ir visokio balasto. Kaip puikiai tu visa tai įsidėmėjęs! Pėda po pėdos, sprindis po sprindžio, žingsnis po žingsnio ir... Kas čia? Tavo rankos, ištiestos ir ieškančios, sugriebia kažką apvalų, glitų šaltą. Suspaudžia. Suspaudžia beviltiškai ir spazmiškai. Koja! Numirėlio! Pakaruoklio koja! Amen! Dabar tai amen! Klaikus riksmas ir virpulys. Ilgas, šlykštus... Visas kūnas tirpsta, tarsi jį siurbtų tamsa. Ne, tuštuma. Nebūties tuštuma. Centimetras po centimetro, ląstelė po ląstelės... Koks svaigus išnykimo jausmas! Ne, galvot dar galvoji. Galva pakimba tamsoje ir švyti. Plaukai standūs, stori it šeriai. Ir jie švyti. kažkas sminga, smelkiasi į smegenis, pasiekia gerklę, gniaužia ją... Ir vėl klyksmas. Tyla. Tapsėjimas, sniego gurgždesys už langų, nematomų, bet aiškiai jaučiamų. kažkas bėga. Kodėl bėga? Išsigando? O gal aš pats surikau? Anksčiau, kai tik sugriebiau rankomis tas gličiai šaltas kojas, ir dabar. Turbūt. Vėl riksmas. Mano ar ne? Kaip aš nesprogau nuo tokio riksmo? Ar aš dar gyvas? Tan-n-n, tan-n-n! Laikrodis? Aš mąstau, aš girdžiu, aš – gyvenu. Mano kambarys – į kairę. Rankos pamažu atsileidžia nuo šaltų ir gličių kojų. Taip, aš dar gyvas. Perbraukiu rankomis galvą. Plaukai stovi piestu.

Jei ne tas duslus tapsėjimas už lango, sniego gurgždesys ir ypač jei ne nematomos sienos, tu tikriausiai būtum ten sustingęs it mumija.

Sukaustytas ledinio siaubo, tu vargais negalais pagaliau susirandi savo durų rankeną. Įeini ir ilgą laiką stovi tamsoje, įsiklausydamas į kiekvieną garsą. Nieko, ničnieko, tik alpiei skubus širdies plakimas.

Susirandi degtukus ir užžiebi lempą. Apžiūri rankas: delnai drėgni ir pamėlę. Pakeli jas prie nosies: kvėpia dūmais ir... krauju. Patrini delnus, perbrauki vis dar standžius ir pašiurpusius plaukus.

Kiek apimęs ir atsipeikėjęs užsirūkai ir prisimeni daugiau keistų reiškinių, kurie tave baugindavo ir versdavo nuolat budėti: paslaptinę pianino skambėjimą vidurnaktį, mįslingus garsus pastogėje, kažkieno retus ir sunkius žingsnius ant aukšto, keistą dūsavimą, dejones...

Kas ten galėjo būti? Nejaugi pakaruoklis? Iš kur jis? Rastenis? O kaip jis čia pateko?

Ne, reikia pačiam įsitikinti. Ilgai nedvejodamas čiumpi į rankas lempą, suimi save į nagą ir vėl įžengi į salę.

Kada šviesa praskleidė tamsą į šalis, tu net nuspjovei iš pasipiktinimo ir nusivylimo. Pasirodo, tu buvai nutvėręs išrūkytus ir čia sukabinėtus neseniai paskerstos kiaulės kumpius. Aišku, kad tai Ūdro atsargos.

Tu dar kartą garsiai nuspjovei, perėjai klaidingą salę, dar vieną kambarį, koridorių, apleistą virtuvę ir vėl atsidūrei lauke. Šviečia ramus mėnulis ir taikiai žvilga sniegas. Tik kur ne kur skraidžioja lengvos snaigės. Ilgai žiuri į tylų dangų, juodas egles, atokiau snaudžiantį seną malūną ir niekaip negali įsivaizduoti, kad tokią tylią naktį galbūt kaip tik šiuo metu kažkur miške... kad šitokios nakties tikriausiai jau niekad nebematys Rastenis ar kas nors kitas.

Atsargiai padedi ant laiptų pakopos lempą, kurios šviesa pagelsta mėnesienoje, ir paeini už namo kampo. Sugrįžęs atgal pamatai laiptų aikštelėje kažkokį daiktą. Pakeli lempą, pašvieti... Gelsvas dėklas! Greit jį paimi, drebančiais iš nekantrumo ir susijaudinimo pirštais atsegi, ištrauki... Valteris! Vokiškas valteris! Tučtuojau prisimeni skubotą tapsėjimą ir pastebi sniege šviežius puldinėjančio bėglio pėdsakus. Tau pasidaro viskas aišku: kažkoks žmogus sėlino prie namo, tikriausiai norėjo įeiti į vidų, bet, išgirdęs tavo klaių, siaubo kupiną riksmą, pametė galvą ir pabėgo. Pabėgo palikdamas trofėjų.

Tu garksojai laikydamas rankoje radinį ir nežinojai, ką daryti: vėl numesti jį ant laiptų ar pasiimti? Pasiimti tai pasiimti, bet kur padėti? O jei krata?

Nepaimti irgi nėra kaip: pėdos aiškiai atsispaudusios sniege. Atsibels iš valsčiaus, viską ištirs, nusišaipys ir užriks: „Gana niekus tauzyti, kontra, tave išduoda pėdos! Išsivilkai naktį į lauką, numetei ginklą ir dar ieškai kvailių. Ne ant tokių pataikei!“

Sakysi: „Ėjau, pamačiau ir paėmiau.“ – „Tai kodėl nepranešei mums, liaudies gynėjams? Bendros tvarkos nežinai? Dar mo-ky-to-jas!“ Velniam liaudžiai tokie mokytojai! O paskui devynios galybės: „Kodėl, kodėl, kodėl?..“

Tai kas man daryti? Valterio radimo versija labai nepatikima ir slidi. Ims taip mat be niekur nieko ir pames! Riksmas?! „Riksmu banditą tik ir pagąsdinsi! Šitokius niekus gali sapalioiti savo bobutei“. Be to, ant dėklo ir paties pistoleto liko aiškūs tavo pirštų atspaudai.

Kad nors žmoniškai pasnigtų! Tada visus pėdsakus paslėptų. Palikčiau valterį ir baigta. O dabar lyg tyčia dangus nusigiedrijo: baltas mėnulio ir pilkai melsvas dangus. Kad bent koks debesiūkštis. Tik kur ne kur plevena besvorės snaigės.

Prasidės tampymai, tardymai... „Kur, kas, kaip, kada?“ Įtarinėjimai: „Kodėl nepranešei? Gal tu, ponas mokytojau, tokiu būdu aprūpini liaudies priešus ginklais? O tas riksmas, kurį tvirtina girdėjęs Ūdras ir tu pats, tik iš anksto sutartas ženklas!“ Grasinimai, tardymai, rūšiai... O ko gero dar... Juk pasitaiko visko, kai įtariamasis nenori būti protingas: „Žinom mes tokius!“ Kai padus pasvilina, žmogus ir iš nebūto būtų padaro.

Jeį ne tos pėdos – kas kita. Numetei, palikai ir tegul sau laukia kito tokio „laimingojo“.

O gal dėl šventos ramybės pistoletą vis dėlto paimti? Paimti ir nunešti į miliciją? Galvoj negerai? Argi jau kartą nebuvo pamokytas tenai dėl Nilės? Ką tada man pasakė, patarė, padėjo? Špyga panosėn. Ir po viso to nueitum su ginklu? Iš karto panardins į klausinėjimų, įtarinėjimų, tardymų liūną. Tas geras, kuris šunuodegiauja prieš vyriausybę, bet dar geresnis tas, kuris jai netrukdo darbą dirbti. O jei dar sužinos miškas – sudie, gyvenimėli!

Bet paimti tai dar nereiškia kam nors pasigirti.

Ilgai tu stovėjai ant laiptų negalėdamas apsispręsti, ką daryti. Ieškojai argumentų už ir prieš, lyginai, svarstei juos, vertinai. Galų gale sustirusiais nuo šalčio pirštais paėmei dėklą su pistoletu ir įsinešei į kambarį. Bet čia vėl viskas iš naujo.

Kur dėti? Kur paslėpti? Ant krosnies? Gera vietelė! Pačioj palubėj atbrailos ornamentai išsikišę į viršų... Galva tu galva! Jei kokia krata, pirmiausia nosį kiš tenai. Salėje? Tarp tų senų daiktų? Užeis vaikai. Tie Ūdrų šniukštukai, kur buvę, kur nebuvę, žiūrėk ir knaisosi, uostinėja, landžioja po tą šiukšlyną. Slėpynių eina, knygas plėšo, paraką degina... Betruksta, kad ir triušius tenai susigabentų! Atras ir, žinoma, velnio išperos, norės išmėginti. Akį išsišaus, dantis išsibarstys, smegenis vienas kitam ištaškys, žarnas paleis... Amžiams susiluošins! O kas tada? Aš būsiu kaltas. Būsiu matęs pavojų, žinojęs, kad jis ant nosies kabo, bet nenukreipęs jo nuo mažų ir kvailų padarų.

Ne, ir šis variantas netinkamas. Aš negaliu ant savo pečių ir sąžinės užsikrauti tokią baisią atsakomybę.

Galiausiai, visai nusikamavęs ir netekęs bet kokios vilties ką nors panašesnio sugalvoti, tu pakišai valterį po pagalviu. Ir čia tau gimė nauja idėja: kodėl neišimti pistoleto iš dėklo, nesuvynioti į popierių ir nepaslėpti čiužinyje? A? Bent laikinai. Žinoma, tu gerai supratai, kad ir ši vieta nėra visiškai patikima, nes jei kokia krata, bakstelėję vieną kitą kartą durtuvu, jį tuoj pat surastų. Bet ką gi daryti? Skęstantis ir šiaudo griebiasi.

Suvyniojai pistoletą į palaikį sviestinį popierių, pravardei čiužinį, paslėpei šiene ir vėl užsiuvai. Paskui pasiėmei lempą ir nunešei dėklą į salę. Ilgai ieškojai saugios vietos. Nieko geresnio nesuradęs, pakėlei sunkų ir slidų fortepijono dangtį ir Valterio dėklą padėjai ant stygų.

Išeidamas iš salės, dar kartą apšvietei tuos vienas šalia kito sukabintus kumpius, peržvelgei juos su baisia neapykanta ir dar kartą piktai nusispjovei.

– Tai tu, šlykšti dvėseliena, dėl visko kalta!

O gal man reikėjo nueiti prie tvenkinio? Prie malūno yra tokia vieta, kuri niekad neužšąla. Bet Ūdras... Jei... Ūdras pats? Specialiai padėjo ant laiptų pistoletą, norėdamas paspėsti spąstus? Juk niekas daugiau tais laiptais nevaikšto. Atrasiu, pasiimsiu, o paskui viskas eis kaip per sviestą: nedidelė krata ir... ginklas! Šit kaip sugalvota! Gudrus, velnias. Apskritai paėmus, jam ir reikėjo rasti kokią nors išeitį po viso to, kai aš išgirdau jų pokalbį. Dabar Ūdras mane sutvarkys labai švariai, pagal – visus įstatymus ir tyliai. Sutvarkys pačių liaudies gynėjų rankomis. Taip, tiktai taip. Juk, gerai pagalvojus, kaip anie galėjo ginklų pamesti? Ir dar tokioje vietoje – laiptų aikštelėje. Čia kažkas ne taip. O va Ūdras – kas kita. Po viso to, kas

jau buvo, jam žūt būt reikia manim nusikratyti. Nusikratyti ne tik dėl šventos ramybės, bet svarbiausia – dėl savo paties saugumo. Ir naktinių svečių apsilankymas, ir vaišės, ir pokalbis, ir Nilė, ir Rastenis – viskas nuplauks. Liudininkai – jo pražūtis. Tačiau Ūdras nenori ir pats teptis nagų. Įtarimas, triukšmas, tardymas... Kam šito? Tegul jau geriau susitvarko patys sribai. O jis tik padės į tinkamą vietą tą valterį, kuris jau kartą jo pasigailėjo. Taip, taip, pasigailėjo. Tegul pasigailės ir dar kartą. Viskas aišku, paprasta. Ir genialu iš Ūdro pusės. Ne veltui nešioja galvą ant pečių.

O man vėl bemiegė naktis.

Kiekviena kūno ląstelių ir kiekvienu dirgsmiu tu jautei po savim baisų valterį.

Rytas išaušo drumzlinas ir šaltas. Tu visai pamiršai pakurti krosnį. Eiti mokyklon ar ne? Į klausimą atsakė garsus beldimas. Pašokai iš lovos ir nubėgai prie durų. Priešais tave stovėjo žmogus. Didelis, išsižergęs, su pilka šimtasiūle, abiem rankom suspaudęs šautuvo vamzdį.

– Mokytojas?

– Mokytojas.

– Druskenis?

– Taip, Druskenis.

– Jums šaukimas.

– Koks?

– Viskas parašyta juodu ant balto.

Tu paėmei nedidelį sulenktą popieriaus lapelį. Ir nemaloniam pajutai, kaip dreba rankos. Pasislinkai arčiau lango. Raidės judėjo, šokinėjo viena ant kitos, sklaidėsi, liejosi, siūbavo. Pagaliau jas vargais negalais sutramdei ir sudėliojai į sakinius: „Šiandien, t. y. šių metų kovo mėnesio 23 dieną, privalote atvykti į valsčiaus milicijos skyrių. Su savim turėti pasą, karinį bilietą arba kitokius asmenį patvirtinančius dokumentus. Neatvykimo atveju būsite patrauktas baudžiamojon atsakomybėn.“ Paskutinė eilutė buvo pabraukta raudonu rašalu. Pabraukta piktai ir storai. Parašas neįskaitomas. Bet tu jau žinėjai, kas slypi už šito neįskaitomo parašo. Tai misinginiai dantys, kumpa plėšri nosis, belūpė burna, špižinis smakras ir įtarios akys.

– O dabar su manim.

Tu instinktyviai atsigręžei: tarpdury žmogus, laikydamas už vamzdžio tarp pražergtų kojų šautuvą, tebestovėjo.

– Kur... draugas? – pralemeni tu.

– Vikriau, vikriau!

– Aš nežinau...

– Duodu penkias minutes.

Kas čia dabar dedasi? Nejaugi jau spėjo suuostyti? Tikriausiai.

Paskubomis apsilvilkai švarką, palatą, užsidėjai kepurę...

– Pilietį, o kelnės?

– Kokios kelnės?

– Driginių apsiėdei, ar koks velnias?

Tik dabar tu pastebėjai, kad stypsai vienomis apatinėmis kelnėmis.

– Atsiprašau, draugas, kad... verčiu jus laukti.

– Baigt taisyti!

Kur dabar jis mane veda? Sušaudyti? O kam tada anas raštelis? Akistaton su Ūdru? Bet argi Ūdras gali įkliūti? Ne, čia, matyt, kažkas visai kas kita.

Kieme stovėjo dviem arkliais pakinkytos plačios rogės, kuriose prie drumzlinai žalios spalvos kulkosvaidžio sėdėjo du kariškiai. Vienas iš jų rūkė didžiulę suktinę – stirnakojį, o kitas knibinėjo automato diską. „Maksimo“ aušintuvas buvo drūtas kaip muštokė, o iš jo išlindęs ir nukreiptas į ponios

Kleopatros langą laibas ir juodas vamzdis panėšėjo į piktai iškištą liežuvį. Kiek atokiau, prie šulinio, vaikštinėjo ginkluotas civilis ir dairėsi į medžių viršūnes.

Judu pakilot plačiais marmuriniais kelių pakopų laiptais ir įžengė į ponios Kleopatros kambarį, kurio durys buvo iki galo atidarytos. Ir priangio durys, ir abiejų spintų, senoviškų ir sunkių, durys, ir Nilės kambarėlio, ir net didžiulio laikrodžio su variniais svarsčiais durys – visos buvo atlapotos. Atrodė, kad čia ką tik praužė šimtarankis viesulas. Ant grindų priversta knygų, drabužių, namų apyvokos daiktų ir rakandų, visokių visokiausių mažmožių ir popieriaus lakštų. Maža pasidabruota skrynutė iškratyta ir numesta prie durų. Ji su savo sidabrinėmis kojytėmis atrodė kaip kūdikio karstelis. Prie apvalaus stalo sėdėjo, atsismaukęs ant pakaušio karišką kepurę, vyras ir kažką žiovaudamas rašė. Kito vyro matėsi tik auliniai batai. Jis aukštelininkas gulėjo po fortepijonu ir ten kažko ieškojo. Kvepėjo machorkos dūmais, degutu ir varveliu.

O kur pati ponია Kleopatra? Nejaugi ją jau išvarė ar kur nors uždarė? Gal pas Ūdrą? Ne, kurgi ji daugiau bus: kiūto kampe, už sujauktos lovos. Apsivilkusi rusvais kailinukais, susikišusi rankas į rankoves, sėdi ir tyli. Žiūri priešais save bereikšmėmis akimis ir be paliovos linguoja galvą.

Krata? Taip, iš visko atrodo, kad krata. Bet ko jie ieško pas ponią Kleopatrą? Įskundė? Užrodė kas? Iš šito buto dingo Nilė. Į šitą kambarį ateidavo Rasteniukas... Rastenių turbūt tikrai jau išsivedė?

Sėdįs prie apvalaus stalo žmogus atsistojo, priėjo prie fortepijono ir bakstelėjo koja į išlindusį aulinį batą.

– Gana tau ten krapštytis, girdi, Šalti?

– Pas Kramšį tokiam poliruotam kanike visą sandėlį aptikome, – pasigirdo žvalus balsas. Tačiau tas Šaltis krapštėsi po fortepijonu nebeilgai. Išlindo visai dar jaunas, vienplaukis vyrukas. Rankoje jis laikė vokišką durtuvą. Pasiėmė kampe pastatytą šautuvą, užsmeigė ant jo durtuvą ir blinktelėjo ant laku blizgančio fortepijono dangčio. Šautuvas dusliai barkstelėjo, ponია Kleopatra krūptelėjo ir liovėsi lingavusi. Priekaištingu žvilgsniu nužvelgė vyruką ir pamažu vėl įsilingavo.

O mane?.. Kuriam galui mane čia dabar atsitempė? Liudininku pabūti? Aš nieko nežinau.

– Draugai, man pamokos.

Tarsi to ir telaukęs, atsmauktakepuris pastūmė smulkiai prirašytą popieriaus lapą ir pasakė:

– Dėk parašą.

Parašą? Kodėl? Ar tik čia ne kokios pinklės?

– O kam?

– Liudininkas esi, kad viskas pagal įstatymą. Niekas nedingo, niekas nesugadinta, šaunamų ginklų nerasta ir visa kita. Dėk parašą.

Tu iš papildų apžvelgei kambarį, visus netvarkingai išdriektus rūbus, suverstus daiktus. Velnias čia dabar suvaikys – dingo čia kas ar ne, sugadinta kas ar ne? O fortepijonas tai tikriausiai nukentėjo. Juk tas žaliūkas su durtuvu tenai ne blakių ieškojo. Suglumęs pažvelgei į kinkuojančią be atvangos senutę ir sumurmėjai:

– Kad aš tik dabar...

– Judinkis, judinkis, – paragino raštininkas.

– Vikriau, vikriau! – jam pritarė tave atlydėjęs žmogus.

– Rašykis, sūneli, rašykis, – įsiterpė ir iki šiol visą laiką tylėjusi ponია Kleopatra ir užsidengė delnais akis.

Paėmei tau atkištą plunksnakotį ir brūkštelėjai savo pavardę.

– Gali drožti, – sukomandavo raštininkas.

Tu pakėlei galvą, ir tavo akys susitiko su ponios Kleopatros žvilgsniu. Senutė sujudėjo ir ištiesė sudžiūvusią ranką į netoliese stovinčios etažerės pusę.

– Tai jūsų.

Tu tučtuojau pastebėjai suvyniotą į rusvą popierių knygą, kur tvarkingai buvo užrašyta tavo paties vardas ir pavardė. Nilės rašysena? Argi? Taip, tikrai jos. Vadinasi, Vyturytė dar pati norėjo gražinti tau

knygą. Nebeteko. Nile, ar susitiksime dar kada nors?

Tu paėmei knygą, linktelėjai poniai Kleopatrai, atsidusai ir išėjai. Senutė tave dar pažįsta.

Tačiau, dar nespėjus nulipti laiptais, tave pašaukė anksčiau įteikęs tau šaukimą liaudies gynėjas.

– Ei tu, kokią ten knygą nudžiovei?

Tu sustojai ant laiptų ir parodei jam knygos viršelį. Liaudies gynėjas priėjo, pasilenkė ir ėmė slebizavoti pavadinimą.

– *L'amant...*

– Kokia ten literatūra? – pasigirdo iš vidaus nekantrus raštininko balsas.

– Hm... kažkoks kapitalistinis jovalas.

– Žiūrėk į autorių.

– Klausau: žiūrėti į autorių! Tuoj tuoj... Karolis Marksas, – gudriai šyptelėjęs atsakė liaudies gynėjas. Paskui jis suokalbiškai mirktelėjo tau. Tik dabar tu pamatei, kad tai jau gerokai pagyvenęs, liūdnavis, nukarusiais, tarsi išlytais ūsais žmogus. Jo skruostikauliai žvilgėjo kaip rusvi rojaus obuoliukai. Tu dėkingai jam linktelėjai galva.

– Palikt! – vėl pasigirdo iš vidaus balsas.

– Aplink! – sukomandavo ūsočius. – Žengte-e marš!

– Kur? – paklausei netikėdamas tokia laiminga pabaiga.

– Į mokyklą.

Tu paskubomis nulipai laiptais. Pamatęs drumzlinai žalios spalvos kulkosvaidį, kurio storas vamzdis žiūrėjo tiesiai į tave, vėl prisiminei šaukimą.

Rasteniuko klasėje nebuvo. Tu netikrinai, kas tądien neatėjo į mokyklą. Eilėraščio „*Erlkönig*“ niekas neišmoko. Paliepei, kad vėl mokytusi klasėje, o pats atsistojai prie lango jausdamas, koks be galo tuščias koridorius už durų. Vaikai, kaip ir vakar, bambėjo, šnabždėjo jiems mažai suprantamus žodžius, o tavo paties akys klaidžiojo po pavasarėjantį lauką, pilką dangų, kol sustojo ties styrančiomis eglėmis, kurios vis labiau niro iš balzganų rūko. Pagaliau jų smailos viršūnės pasidarė juodos ir labai ryškios it milžiniško pjūklo ašmenys.

Ten paslėptas čiūžinyje valteris, o čia, mano paties kišenėje, šaukimas į miliciją. Rasteniukas neatėjo ir vargu ar kada beateis. Gražiai Ūdras mane suvystė. Bet kur jis pats dingo? Nei vaikščiojančio kaip visuomet po kiemą, nei per kratą pas poniją Kleopatrą, nei „budinčio“ prie malkinės, nei... Niekur. O kam? Ūdras savo atliko. Atliko tyliai, ramiai ir dingo iš akiračio.

Vaikų šnabždesys pavirto į neaiškų ir piktą murmėjimą. Greičiau pasibaigtų tos pamokos, tada bent būtų galima netrukdomai pagalvoti, pasvarstyti! Minutės, valandos slinko pamažu, monotoniškai, tarytum budint prie ligo.

Vos įėjus į parko teritoriją, tave pasitiko tranki ir veržli daina:

Į saulę, į saulę, į saaa-u-lę

Laisvi sakalai teisškriis...

Tu sustojai ir pasiklausei. Daina sklido iš pačių rūmų. Aišku, pas Ūdrą. Jie savo darbą atliko, dabar patenkinti ir gali linksintis. Įteikė šaukimą, surašė ponios Kleopatos turtą, iškratė jos skardinę dėžutę su sidabrinėmis kojelėmis, išrakinėjo fortepijoną, patikrino, kad niekas neišsineštų ir neplatintų draudžiamos literatūros, ir dabar ramūs. Ramus ir Ūdras. O ko jam nerimauti? Ir jis savo pareigą atliko. Atliko dalykiškai, guviai, talentingai. Joks įtarimo šešėlis ant jo nekrinta ir nekris. Tai kodėl jis dabar negali pavaišinti brangiųjų svečių? Tų, kurie netrukus patys savo rankomis sutvarkys nereikalingą liudininką, vėl malūno direktoriui suteiks dvasinę pusiausvyrą ir norą veikti žmonijos labui.

Dar žengęs keletą žingsnių, tu pasukai pro tvartą, akmeninį ir niūrų, kad galėtum nepastebimai iš kitos pusės patekti į savo kambarį. Drumzlinai žalios spalvos kulkosvaidis tebestovėjo ant plačių rogių. Tik kareivių buvo daugiau: penki ar šeši. Su automatais ant kailinėtų krūtinių jie stovėjo ratu, nemačiom perduodami iš rankų į rankas butelį naminės, turbūt naminės; gurkštelėdavo apžioję butelio kaklą, dūmino storas kaip stirnos koja suktines. Vadinasi, Ūdras nepamiršo ir jų. Kiek atokiau, ties pat lentomis užkaltais salės langais, neramiai trypciojo puikus ristas žirgas, pakinkytas į prašmatnų važį. Žirgui kilstelėjus galvą, linksmi ir skaidriai sužvangėdavo aibė skambaliukų. Tokius pakinktus – šorus tu anksčiau matydavai ir girdėdavai tik per turtingųjų vestuves arba kai viesulu skriedavo ponai... Vadinasi, jie važiavo aplinkiniu keliu. Miške taip nepasirodysi: ištaškys kartu su visa muzika. Ir man turbūt reikės traukti tolimesniuoju keliu. Ką gali žinoti?

Tačiau nepastebėtam tau nepavyko įsmukti į savo būstą. Iš už tvarto kampo išlindo vyras liūdnam, nukarusiais, it išlytais ūsais. Tas pats, kuris rytą tau atnešė šaukimą ir su šautuvu palydėjo pas ponią Kleopatrą.

– Aa, mokytojėlis, – kaire ranka vilkdamas už vamzdžio šautuvą, o dešine segiodamasis čviką, šuktelėjo jis. – Mes, broliuk, pažįstami. Nepamiršai, a? Rytą susipažinom. Rytą, rytelį!.. Chi chi chi...

Jis jau spėjęs prisisiurbti. Dabar juo taip lengvai neatsikratysi. Pėdina artyn.

– Jūs girtas.

– Girtas? Atspėjai, broliuk. Taip, girtas. O kas nūnai ne girtas? A? Krauju girtas. Ne, sakysi? Girtas, girtas! Lietuvėlės krauju girtas. Ir aš, ir tu, ir tie... visi mes girti. Bet ateis ir pagirios. Ateis, ateis pagirėlės. Sakai, neateis?

– Aš nieko nesakau.

Baigęs knibinėtis apie sagas, jis atsistojo skersai tako, abiem rankom pasirėmė šautuvo ir įsisiurbė akimis tau į veidą.

– Matau, broliuk, kad nieko nesakai. Tu tik karpai ausimis ir dairaisi. Dešinėj – baltas, kairėj – raudonas... Taip, tu kol kas dar nieko nesakai ir nedarai. Bet kas priešaky, tu nežinai. Ir aš nežinau. O kas užpakaly, aš tau pasakysiu: užpakaly – levonai, levonai, levonai... Bakšio, Gailučio, Čiutajaus, Rastenio... tų, katrie dabar palei šventorių išdriekti, išbegėdyti... Levonai, levonai...

Rastenio? Ką jis žino apie Rastenių? Matė jį?

– Kas Rasteniui? Nebėra? O sūnus? Atrado?

– Ne taip smarkiai, ne taip smarkiai, broliuk. Duok atsipūsti.

– Atrado Rastenių?

– O kaipgi. Mes viską atrandam, kai panorim. Iš pačios žemelės, iš juodosios, išknisam... bet... bet tik levonus. Einam, puolam, griūvam visi, draskomės dėl žemės, dėl skuduro, dėl prikimšto mako, dėl putros šaukšto, ieškom, plūkiame, o atrandam tik levonus. Atradam ir šitą. Žiūri į eglių, pušų viršūnes ir šypsoi. Veidas toks geras, ramus, šventas. Pats užspaudžiau akis. Dūmą surasi?

Tu jam padavei papirosą. Jis suspaudė keliais šautuvą ir užsidegė. Užsirūkėt abu.

– O sūnus?

– Sūnus? Nežinau. Ko nežinau, tai nežinau. Meluočiau, jeigu sakyčiau, kad žinau.

– Jo namuose nebuvo?

– Ne. Gal kas ir buvo, aš ne. Koks čia tavo dūmas? Kaip sauso arkliašūdžio.

– Kitokio neturiu.

– Ne pyragai ir mokytojui dabar. Dieną vieni, naktį kiti. Ir abeji nepėsti. Nesakyk, broliuk, kipšas už velnią ne baltesnis. O tu, žmogeli, sukis! Sukis, karpyk ausimis, žvairakiuok! Manai, nežinau? Aš viską žinau ir perprantu. Žinau, kad dabar ir tave pačiupinės.

– Kas?

– Nugi ten.

– Kur?

– Gavai šaukimėlį?

Tu pajutai, kaip kažkieno šalta ranka spūstelėjo širdį.

– Tai va, paklausinės, pačiupinės! Tenai šitą dalyką moka. Iš nebūto būtą padaro. Bet tu nè mur mur. Nieko nežinai. Nieko, ničniekelio! Klausinės, grasins, braunikėlį panosèn kiš, pešios, cypèn įgrūs... ir vis tiek nieko nežinai. Tu – kūdikis, durnelis, teliukas... Tik tokie išlenda. Kyštelsi liežuvėlį, su visais žarnigaliais ištrauks. Ponia!?

– Bet kad aš ir iš tikrųjų...

– Nesiteisink, tik tu man nesiteisink! Ir rankų nesimazgok. Šaukštai popiet. Dabar nėra nei balto, nei juodo, nei raudono, broliuk, yra tik muzikontas ir šokėjai. Aš tau neneriu ant kaklo kilpos. Gal kas ir neria, tik ne aš. Tu man netgi patinki. Toks švarus, geras, lietuviškas abrozaz... O akys... kaip to dar neaplaižyto teliuko. Su boba miegojai?

– Mano asmeniškaz reikalaz, – burbtelėjai paraudęs ir kažkodėl prisiminei ledi Šaterlei meilužį.

– Žio, ir užlipau ant nuospaudos. Prietarai, buržuaziniai prietarai! Rask tu dabar asmenišką reikalą. Viskas dabar, broliuk, turi pereiti per revoliucijos gernas. Dar surasi kokį galą?

Tu vėl jam pasiūlei papirosą ir pats nepajutai, kaip prasižiojai:

– O ko tenai klausinės, jei ne paslaptis?

– Paslaptis, broliuk, paslaptis. Didelis sekretas. Iš visko mes dabar darome paslaptį. Ji mums vaidenasi netgi tetos Kleopos muzikėlėje. Bet sakiau, kad pats man patinki. Turėjai kada nors reikaloz su jais?

– Su kuo?

– Policija ar milicija... arba dar su kitokia misija? Vis tas pats velnias.

– Ne.

– Tai tu, broliuk, žalias kaip varnalėša, nors tavo puodynė ir prikimšta visokių monų ir politikų. Koks tu buvai mizernas ir silpnas tarp tų savo knygelijų, kai užėjau rytą! Krūvos, krūvelės! Ir blizgančių, ir spalvotų, ir auksinèm, ir sidabrinèm nugarèlèm, ir visokių visokiausių. O tu su vienom apatinèm siuvi, trypinèji, zuji. Viena blauzda aptempta, kita plika... basas... Vargšas tu tada atrodei, bejėgis, kaip pirmą kartą nupraustas ir pastatytas geldoį kūdikėlis. Ne ką buvai gražesnis ir pani Kleopos apartamentuose. Lyg nuimtas nuo kryžiaus. Man tada ir topt į galvą: suvystys, sudoros jie ten tave tokį, broliuk, kaip šiltą vilną. Nori žinoti, apie ką klausinės? Ogi apie viską. Viską viską. Ir apie kaimynus, ir apie direktorių, ir apie mažesnius mokytojus, apie mokinius... Apie tai, ką užgriebia tavo akis ir ausis. Tave padarys prieš tarybų valdžią tokį juodą, koks ir sapne nebuvai. O paskui uždės atgailą.

– Kokią atgailą?

– Sunkesnę, daug sunkesnę, broliuk, negu bažnyčioį. Ir dar turėsi ją sutvirtinti parašu.

– Koku?

– Kad sutinki ateity būti ne tik geras, paklusnus pilietis, bet ir visom išgalèm išpirkti savo kaltes.

– Kokias? Kaip?

– Ten pasakys, pamokys. Bet tu tylėsi ir niekur nesirašysi. Kas be ko, apie save šį tą leptelėsi. Žmogus ne žuvis, vis kur nors prasitarsi. O šiaip daugiau... nè mur mur. Nieko nežinau, nieko nemačiau, nieko negirdėjau. Kaip toį pasakėlėj: „Ničnieko neėdžiau, ničnieko negėriau“. Ir apie Ūdrą nieko nežinai. To tik jau nekliudyk, broliuk! Tokie žmonės jau gimsta po laiminga žvaigžde. Paminėsi mano žodį, jei jis ne ministras, tai kolkozo pirmininkas tikrai bus. Ne, sakai? Bus, bus, šitą tai aš jau tikrai žinau.

Jis staiga nutilo ir sukľuso. Sukľusai ir tu. Kaip aš iš pat pradžių nepastebėjau tų graudžiai nukarusių, lyg išlytų geltonų ūsų? Liaudies gynėjo veidas buvo paprastas ir geraširdiškas.

– Girdi? – paklausė jis.

– Ką?

– Tai jis dabar traukia.

Tu vėl įsikľausei.

*Mūsų dienos, mūsų naktys,
Mūsų dienos, mūsų naktys...*

- Pažįsti? Tai jo balsas. Jo, tiktai jo. Girdėjai kada nors tokią dainušką?
- Ne, – trumpai atsakei tu.
- Ir aš ne. Tai jo paties sudėta. Netiki? Garbės žodis – jo. Tokie viską moka. Va, va, pasiklausykim, broliuk, to Ūdro himno.

*Mūsų dienos, mūsų naktys,
Žengia drąsuolis plačiai...*

– O ką tu jam padarysi? – paklausė liaudies gynėjas. – Jo ir dienos, jo ir naktys. Ir žengia jis plačiai. Tik kol kas žengia, o vėliau purpt ir pasikels į saulę. Girdėjai? „Į saulę, į saulę, į saaulę laisvi sakalai teisškriis...“

– Girdėjau.

Baigęs niūniuoti posmą, geltonūsis nusispjovė ir tarė:

– Pakils ir nesudegs sparnų. Tokie, broliuk, ir pro adatos skylutę išlenda. Kada tai baigsis, a?

– Kas?

– Nugi visa šita... Sodoma ir Gomora, šita broližudystė.

O kas ją sukėlė? Ar ne tokie kaip tu kiti? Įsigeidėt mat pasaulį pertvarkyti, ponais pabūti! Už kieno interesus jūs tampot tuos šautuvus? Maudotės vienas kito kraujyje? Pagalvok! Kas įbruko ginklą į rankas? Padorus žmogus nesivaldios pakiemiais gąsdinti savo kaimynų.

– Iš kur aš galiu žinoti?

– Taip, broliuk, iš kur tu žinosi. Vaiką, ir tą ne visada pamokysi, sudrausi, o tokius drigantus... Va ir skerdžia, šaudo vienas kitą. O yra kas dar pjudo, kas dėl to iš džiaugsmo rankas trina. Manai, nēr? Ten, aukštybėse? Yra, yra, aš viską žinau. Pagal tokius, tegul mes čia išsipjaunam, išsiskerdžiam, mažiau vagonų reikės.

– Tai kodėl jūs... duodatės už pavadžio vedžiojami?

Geltonūsis vėl nusispjovė, ištrynė juodus skreplius dideliu batu ir apsidairė:

– Mes nieko nešnekėjom, – pakėlė smilių prie lūpų. – Nė mur mur. Ponia!

– Supratau.

– O tas Rastenionkas gal dar atsiras. Niekas su vaikais kol kas dar nekariauja. Ar tu turi dar to arklišūdžio?

Tu vėl jam pasiūlei papirosą.

Liaudies gynėjas užsirūkė, nerangiai užsikabino ant peties šautuvą, pasitempė, sumušė kulnėmis ir tarė:

– Einu. Aš Baltulis. Baltramiejus. Girdėjai tokį?

– Ne.

– Reikia matyti žmoguje žmogų.

Dar kiek palydėjęs akimis jo plačią linguojančią nugarą, tu sunkiu žingsniu nuėjai savo keliu. Kas jis? Provokatorius? Ar tik šiaip nelaikąs liežuviu už dantų subjektėlis? O gal jį net tyčia kas pasiuntė? Pamatė mane grįžtantį iš mokyklos ir pasiuntė. Kodėl jis taip apie pjudymus, aukštybes, apie Ūdrą? Rasi jį pats Ūdras ir pasiuntė. Nežinok, nieko, ničnieko nežinok, tylėk, o rytoj arba dar šiandien nedidelė krata ir... valteris jų rankose. Tada jau sudie, gimtasis krašte. Žinoma, jei to dar iš viso užteks. Už ginklo, šaunamo ginklo laikymą nieko nepaglostė. O prieš tai jie per provokatorių patikrino mano politinį subrendimą. Betgi aš nieko tokio jam nepasakiau. Nei pritariau, nei neigiau. Tik klausiausi, ką išmetęs liaudies gynėjas švėnoja. Tiesa, norėjau pasakyti ir labai net knietėjo kai ką pridurti, bakstelėti į akį ir širdį, bet susilaikiau.

Tačiau neduoti atkirčio politiniam nesubrendėliui kai kada tolygu pasidaryti jo bendrininku. Taip, aišku, aš Baltuliui reikiamo atkirčio nedaviau. Netgi širdy daug kur pritariau.

Ponios Kleopatros laikrodys išmušė tris. Ir išmušė taip, lyg kažkieno galinga ranka suvertė vienas ant kito didžiulius akmeninius luitus ir prislėgė vos alsuojantį žmogų. Pasidarė taip sunku ir taip gūdžiai tylu, kad tu aiškiai girdėjai savo širdį, nelygų, trūkčiojantį kvėpavimą. O už lango linksmi švietė saulė ir tyliai it šikšnosparniai skraidė pilki ir juodi paukščiai. Jie leidosi ant smailių eglių viršūnių ir vėl, tarsi nusideginę kojas, kilo aukštyn ir blaškėsi mėlynoje erdvėje: po parką šmikštinėjo kareiviai, ginkluoti civiliai ir nuolat skimbčiojo variniai skambaliukai. Kažkur toli dainavo:

*Jau pražydo obelys ir kriaušės,
Išsisklaidė ūkanos plačiai...*

O gal Baltulis tik doras lietuvininkas? Pamatė, koks tas mokytojas bejėgis, sutrikęs, ir pabėrė naudingų patarimų. Likimas dabar visų sumaišė kortas. Nebesuprasi, kas, kaip, kur ir ką. Nieko, ničnieko nebesuprasi, nebesusigaudysi: „Tu tik karpai ausimis ir dairaisi. Dešinėj – baltas, kairėj – raudonas... Taip, tu kol kas dar nieko nesakai ir nedarai. Bet kas priešaky, tu nežinai. Ir aš nežinau. O kas užpakaly, aš tau pasakysiu: užpakaly – levonai, levonai, levonai... Bakšio, Gailučio, Čiutajaus, Rastenio... tų, katrie dabar palei šventorių išdrikti, išbegėdyti... Levonai, levonai...“ O Rasteniukas? Ateis kada nors dar mokytis muzikos? Tokios mėlynos ir tyros buvo jo akys. Net negera žiūrėti. Į tokias akis galima žiūrėti tik absoliučiai tyra nesutepta širdimi, pamaldžiai, kaip kažkada žiūrėdavau į komuniją. Ir veidas jo šviesus, toks be galo patiklus. Ir visas jis buvo... Kodėl „buvo“? Kodėl? Aš privalau nueiti ir susirasti tą berniuką. Tučiuojau. „Jis turi tik mane vieną. Senelė... matėt – daugiau gulinėja negu ant kojų. Vaiku negaliu skųstis“. Rastenis, be abejo, norėjo man duoti suprasti, kad... jeigu kas nors... „Jis turi tik mane vieną“. Ir giminės tikriausiai kažkur per tuos karus, tuos visus sukrėtimus išsibarstė, nusimetė. Rastenis – tėvas. Jis greičiausiai nujautė kažką. Nujautė, nujautė... Tai kuriems galams lįsti į ugnį? O aš pats?.. Kodėl kamuojuos su tuo valteriu? Betgi čia nepalyginami dydžiai. Iš kur žinai, kad nepalyginami? Argi aš žinau, kaip Rastenis parsivilko namo su šautuvu? Gal už atgailą, gal už žemę, gal?.. Juk Baltulis aiškiai davė suprasti, kaip kartais būna. Bet kada ieškosiu Rasteniuko, kai reikia jau drožti į valsčių? Pamėgink tik nepasirodyti! „Neatvykimo atveju būsit patrauktas baudžiamojon atsakomybėn“. Aišku, kas patrauks. Dabar juokų niekas nebesupranta.

Reikia. Ir nieko nebelaukiant reikia drožti. Septyni kilometrai. Be to, per mišką ir nepluošiu. Turėsiu persikelti per upę – ledas dar laikys – ir žingsniuoti aplinkiniu keliu. Bus ne septyni, bet dešimt, o gal ir visi dvylika kilometrų. Ne, netrauksiu per mišką. Tik garnizonas su amerikoniškais sunkvežimiais, su virtuve, su patranka, su kulkosvaidžiais čia trankosi per mišką. Ir tai ne visada.

Gal pasiimti ir valterį? Dar ką prasimanysi. O jei kelyje kas patikrins? Tada aiškinkis, teisinkis, prisiekinėk. Niekas nepatikės, kad nešu į valsčių. Stribai nepatikės, o *anie*?.. Ką jiems pasakysiu, koku būdu išsisuksiu? Eisiu kaip stoviu. Suprantama, reikia pasiimti terbe-lę su duonos žiaubere, lašinių bryzu, druskos žiupsnį, rūkalo... Visi dabar su šaukimais į valsčių taip eina. Gerai, kad tie vaikai kartu su produktais kai kada ir terbas palieka. Neblogai būtų ir šiltesnius marškinius, porą nosinių, kojines, gabalą muilo pasiimti. Ką gali žinoti? O gal išsikirpti iš laikraščio ar kokios senesnės knygos ir Stalino paveikslėlį ir įsidėti į piniginę? Jei kartais ten smulkiai kratytų, tai turėtų, kaip sako žmonės, labai ir labai padėti. Iš karto pamatytų, ką nešioju prie pačios širdies. Smulkmena? Bet smulkmena – ištikimiausia likimo sąjungininke.

Nešinas rankoje terbele, tu iškeliavai. Su kiekvienu žingsniu tavo kojos vis sunkėjo ir sunkėjo. Pluošei kamuojamas neramių minčių, nepastebėdamas, kad ir vyturiai jau čirena danguje, klykauja pempės. Prie

malūno sustojai ir pasiklausei jo monotoniško dūzgesio. O kur Ūdras? Visą dieną jo nesimatė. Užimtas su svečiais? Moko juos dainuoti: „Mūsų dienos, mūsų naktys, žengia drąsuolis plačiai...“?

Malūnas seniai liko užpakaly, tik mintys nė per žingsnį neatsilieka. Jauti, kad nieko gero nežada ši kelionė pažliugusio pavasario keliu. Svarbiausia, kad nematyti jokios išeities, jokios perspektyvos. Visame pasaulyje karas jau pasibaigė, o čia jis dar tik prasideda. Negailestingas, rūstus, žūtbutinis. Ir kasdien vis plačiau ir plačiau į savo orbitą jis įtraukia ne tik kaimą, bet ir miestą. O kas dar dėsies po savaitės kitos, kai sužaliuos miškai, kai prasidės nauji trėmimai arba koks karštakošis paspartins kolektyvizaciją? Žmonės pasidarė pikti, nervingi, įtarūs, suvedinėja būtas ir nebūtas sąskaitas, vieni kitiems tik iltis rodo, daugelis nebetiki nei dangum, nei pragaru. O apie laikraščius ir teisybę nebėra ko ir kalbėti. Tik laka visi burokinę ir naminę, skandina vienas kitą ir šaudosi šaudosi. Ramiam žmogui nebėra vietos pasaulyje.

Nelinksmas tavo mintis išsklaidė skambaliukai. Gaivūs ir linksmi, ilgomis ir šviesiomis vilnimis jie atsivijo tave. Instinktyviai pasitraukei iš kelio ir iki juosmens pasinėrei pilname sniego griovyje net nedrįsdamas atsigręžti. Melodingas, daugiabalsis žvangesys vis artėjo. Jis priminė bažnyčią per pakylėjimą. Tarsi net kodylu padvelkė. Tačiau šį šventišką ir taikų skimbčiojimą nustelbė aiškus ir ritmiškas kanopų klapsėjimas, grėsmingas jų bildesys. Vis arčiau ir arčiau, kol nenutrūkstamu gausmu užgriuvo ant nugaros, užėmė ausis, aptemdė akis. Tu abiejų rankų delnais atsirėmei į sniegą. Šuoliais pralėkė važys, kurio pirmagalyje klūpojo senyvas civilis ir be atvangos suko apie galvą vadelių galu, o ant sėdynės lingavo du ginkluoti automatai kariškiai. Visus juos nusinešė linksma ir smagi skambaliukų muzika ir ritmiškas trakėno kanopų klapsėjimas, nors kai kur važio pavažos turėjo jau žviegti.

Tu vargais negalais išsikapstei iš griovio. Tavo batai buvo pilni vandens. Pasidareit akmenis, atsisėdai, nusiavei amerikoniškus batus, išpylei drumzliną vandenį, išgręžei kojines, vėl apsiavei ir šlančiomis, šliurpčiojančiomis kojomis patraukei toliau. Dangus buvo giedras, tamsiai mėlynas, o žema saulė įkyriai plieskė į akis. Tu trumpam pamiršai kur einąs. Skambaliukų užgultos ausys atlėgo, bet visame kūne vis dar tebeaidėjo smagus, tolstantis dūzgesys. Tu paspartinai žingsnį.

O ko man jaudintis, ko nerimauti? Kas aš? Nusikaltėlis? Kovoju su tarybų valdžia? Talkininkavau vokiečiams? Šaudžiau žydus? Buožių, dvarininkų kilmės? Nieko panašaus. Aš vienas tų, kurie nuo pat kūdikystės išmoka savo kojomis vaikščioti. Niekada nebuvo kam mane lepinti ir kam migdyti. Jokių sistemingų mokyklų, jokių normalių auklėjimų, jokių pavyzdinių pedagogikų. Skaityti pramokau sekiodamas paskui svetimą bandą; o vėliau apkrauti nepakeliamų darbų našta pusbernio, berno metai, bemiegės naktys prie „Kalbaneum“ pamokų, tarnybėlė draudimo įstaigoj, buhalterystė kooperatyve, laisva profesija, braižytojas, vertėjo darbas... Visur, kur tik reikėjo kruopščių, sąžiningų rankų ir netuščios galvos. Dar vėliau girgždantys ir siūbuojantys laiptai į aukštąjį mokslą. Išmokau užsienio kalbų. Ir išmokau eidamas gatve, pats sau taisydamas valgi, net miegodamas. O paskui knygos, knygos, marios įvairiausių knygų. Filosofija. Nuo Platono iki Augustino ir Tomo Akviniečio, nuo Aristotelio iki Bekono ir Spinozos, nuo Dekarto iki Kanto, nuo Hegelio iki Markso, Engelso, nuo Šopenhauerio ir Nyčės iki Špenglerio, nuo Bergsono iki Jasperso. Grožinė ir kritinė literatūra, estetika, istorija, sociologija ir taip toliau. Visi stebėjosi tavo erudicija, logika, argumentacijos gilumu ir nuoseklumu bei proto universalumu. O tu pats vis dažniau prisimindavai Bairono žodžius: „Mokslas yra pakeitimas vieno nežinojimo kitu“.

Ir vis dėlto, nepaisant visų mokslų, aš esu klasiškas proletaro pavyzdys. O tokių žmonių, regis, bolševikai neturėtų statyti prie sienos ar tremti į Sibirą. Smetona mane vaikė arba, anot Vizgirdos, tada mano valiuta nebuvo kotiruojama, prie vokiečių buvau persekiojamas. Aš niekad nepretendavau į aukštas valstybines pareigas, į jokių postus, o mokiausi vien jausdamas nuolatinį ir nepasotinamą žinių alkį arba norėdamas užėjus dvasinei krizei išsiaiškinti, kam iš viso gyvenu. Tai koks iš manęs liaudies priešas? Bene už tai galima bausti, kad nešioju ant pečių savo galvą? Viską pasiekiau (žinoma, jei galima kalbėti apie pasiekimą: juk aš tik paprastas, eilinis mokytojas) vien darbu. Tad iš tikrųjų ko man dabar

baimintis? Kita vertus, kokia valdžia nepersekiojo žmogaus, kuris turi savo minčių, savo idėjų, savo nuomonę, savo pasaulėžiūrą bei pasaulėjautą, žodžiu, kuris nešioja ant pečių savo galvą? Bet juk aš tu savo idėjų ir minčių niekur neskleidžiu, niekam neperšu. Ne, suprantama, ne. Tai ne mano charakteriui. Ir iš viso aš įsitikinęs, kad žmogui reikia įdiegti tik meilę mokslui ir menui, o ne kalti į galvą visokias idėjas, kurios ir taip limpa tarsi dulkės prie suprakaitavusio kūno ir trukdo kvėpuoti. Kiekviena idėja graži ir masinanti tik tol, kol ji idėja. Pradedi ją įgyvendinti ir pamatai, kad ji niekuo ne geresnė už tą, kuri jau buvo. Ir tada supranti, kad visa esmė slypi ne idėjoje, o žmoguje, kuris tas idėjas įkūnija. Protingo žmogaus rankose kirvis rūmus stato, o kvailio – smegenis taško.

Tiesa, mano sąžinė negali būti visai rami. Reikėjo kaip nors nukreipti nelaimę nuo Rastenio namų. Juk aiškiai tuomet girdėjau, kas ruošiamas. Tačiau argi taip nieko ir nedariau? Teisingiau pasakius, argi nieko ir nemėginiau daryti, kad atitolinčiau grėsmę?

Anzelmai, kas tu per žmogus? Kaip tai? Žmogus, ir viskas. Ar giliai savo širdy, pačiame slapčiausiame jos kamputyje, tu neapsidžiaugei?.. Kuo? Kai iš Baltulio, prieš tai dar ir ponios Kleopatros lūpų išgirdai apie Rastenio likimą? Šmeižtas! Ne, nesukubėk! Ne dėl jo tragiškos mirties, – ši žinia tikrai tau buvo didelis smūgis, – bet todėl, kad jau atseit viskas išsisprendė, kad jau nebėra jokios prasmės bėgti, pranešti, kad nebeverta kankintis dėl pačios minties... Vadinasi, aš bailys? Ne, to nepasakysi. Kai kur sugebi parodyti tikrą drąsą, bet... Kas „bet“? Bet kai ką labiau kankina pats apsisprendimas negu sprendimo vykdymas. Kokia iš to išvada? Gal tokia, sakysi, kad...

– Kelią!

Instinktyviai atsigręžei ir pamatei plačias roges, prikritusias ginkluotų vyrų. Tu šūstelėjai šalin ir vėl vos neįžergei į vandeniui pažliugusį griovį. Rogės susilygino su tavim, ir tu ant sprando pajutai karštą sukaitusių arklių šniokštavimą. Prie tavęs prišoko dar jaunas vyrukas odine striuke, su kreiva duobute smakre ir griežtai pareikalavo:

– Dokumentus!

Tu pasikrapštei užantyje ir suradai laikiną asmens liudijimą. Padavei. Vyrukas perbėgo jį akimis, pavartė, pakėlė prieš saulę.

– Kur eini?

– Į valsčių.

– O čia kas? – bakstelėjo automato vamzdžiu į maišelį.

– Provizija ir šiaip... – sumiksėjai tu ir, prisiminęs, kad tai Ūdro terminologija, kiek sutrikai.

– Aš kalbu lietuviškai.

– Maistas.

– Rodyk!

Dabar taip lengvai juo neatsikratysi. Išnaršys iki paskutinio siūlo galo. Drebančiais pirštais atrišai terbą.

– Sterblę!

– ? ? ?

– Sakau, duok sterblę! – ir nelaukdamas, kol susiprasi, vyrukas kaire ranka suėmė tau abu palto skvernus, kilstelėjo juos į viršų, o kita ranka sugriebė maišelį ir viską iškratė iš jo. Tu bejėgiškai, tarsi vildamasis kokios pagalbos, apsidairei. „Kaip gerai, kad nepasiėmiau dar to valterio. Būtų bematant aptikę ir prikibę“.

Iš rogių išlipo dar keli ginkluoti vyrai. Jie apstojo tave ratu. Odinė Striukė, pirma atidžiai ir kruopščiai apžiūrėjęs, mėtė išpiltus daiktus vieną po kito į roges: duoną, lašinius, marškinius, keletą pakelių popirosų, kojines, nosines, vokiečių-rusų kalbų žodynėlį... Viską viską, ką tik iškratė iš terbos.

– Kam neši?

– Sau.

– Sau? Neieškok durnių!

– Jis, vyras, gavo šaukimą.

Tu pakėlei akis ir pažinai Baltulį, su kuriuo turėjai ilgą kalbą prie akmeninio tvarto. Graudžiai nukarusiais, tarsi išlytais geltonais ūsais, jis stovėjo čia pat. Dėkingai jam šyptelėjai ir tučtuojau prisiminei, kad ir iš tikrųjų vakar rytą gavai šaukimą.

– Dakš jį šen!

Tu įteikei Odinei Striukei sulenktą popierėlį.

– Atsargus, šėtoniukas, – garsiai nusistebėjo pagyvenęs valstietis, laiką rankoje ilgą botagą.

– Žino, kad be reikalo nešaukinės, – pritarė kitas iš stovinčiųjų ratu.

– O ką? Ar ne visaip būna? – vėl tave bandė užstoti Baltulis.

– Visaip tai visaip, bet matai iškart, kad sąžinė negryna.

– Ne tavo, Žibai, reikalas. Ten pažiūrės, ištirs – gryna ji ar ne. O tu geriau pasirūpintum savo sąžine.

– Atsirado užtarėjas. Kiek jis tau primetė?

– Tiek, kad ant tavo liežuvio netilptų.

– Bet užtat...

– Baigt kalbas! – griežtai riktelėjo Odinė Striukė ir, dar kartą pakratęs maišelį, sulenkė šaukimą.

– Baltuli, tu įteikei?

– Aš.

– Druskeni, susirink savo mantą.

Tu pasiėmei maišelį ir priėjai prie plačių rogių. Susidėjai duoną, lašinių bryzą, marškinius, kojines, nosines, žodynėlį... ir suglumęs nužvelgei ginkluotus vyrus, kurie tylėdami stebėjo tave.

– Papirosai...

– Ką papirosai? Dingo?

– Nebėra.

Tu, tarsi norėdamas, kad visi įsitikintų, vėl iškratei terbą, vėl viską sudėjai, kilstelėjai pilką brezentą, kuriuo buvo užklotos rogės ir... auliniai batai! Matyt, koks per daug paėmęs?

– Nėr?

– Ne.

– Tai... išeina, kad mes vagys! – vėl suspigo Žibas. – Taip?

– Aš nesakau.

Tada prie rogių prišoko Odinė Striukė, piktai pakėlė stangrų, storą brezentą ir tarė:

– Dingo, nėra... Šitas gi nesurūkė?

Tavo veidas ūmai išblyško; žengei žingsnį atatupstas, užsimerkei, vėl praplėsei akis ir tyliai aiktelėjai:

– Ras-te-nis!

Rogėse gulėjo žmogus. Gulėjo vaškiniu veidu, vienplaukis, juodais akių vokais ir ramiai, santūriai šypsojo. Kaip aną kartą prie kryžkelės, palydėjęs tave ir Nilę iš savo namų.

– Rastenis, – vėl pasakei, mėšlungiškai maigydamas rankose terbą.

– Pažįstamas?

Tu tyliai linktelėjai galva.

– Jis – mano mokinio tėvas.